

1763, 5. 12

VALETUDO
HOMINIS
NVDI ET COOPERTI

FAVENTE DEO
CONSENTIENTE GRATIOSO ORDINE MEDICO
IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

PRAESIDE
GEORG. GOTTLOB RICHTERO D
CONSILIARIO AVLICO ET ARCHIATRO REGIO
PROFESSORE MEDICINAE PRIMARIO

PRO CONSEQVENDIS SVMMIS IN ARTE HONORIBVS
DIE XXI IVLII A. S. clb Isccc LXIII.

IN AVDITORIO MEDICO
NVNC PRIMVM POST ABITVM HOSTILEM PATENTE
PVBLICAE ERVDITORVM DISQVISIONI SVBIECTA

A
BEYFVS ANSELMO SCHLOSS
E GENTE HEBRAEA
MOENO FRANCOFVRTENSI.

GOTTINGAE
EX OFFICINA SCHVLZIANA, curante F. A. ROSENBSCH
MDCC LXIII.

VALLIUS
HONORABILIS
HADI B. COOPERATI

IN PAVIAE
CONSISTORIO
ACADEMIAE

CONCORDIA
CONCORDIA
CONCORDIA

CONCORDIA
CONCORDIA
CONCORDIA

CONCORDIA
CONCORDIA
CONCORDIA

CONCORDIA
CONCORDIA
CONCORDIA

V I R I S

MAGNIFICIS ILLUSTRIBVS GENEROSISSIMIS

CONSULTISSIMIS PRUDENTISSIMIS

INCLYTAE ET FLORENTISSIMAE REIPUBLICAE

MOENO FRANCOVRTENSIS

PRAETORI
CONSULIBVS
SCABINIS
SYNDICIS
SENATORIBVS

PERENNEM FELICITATEM

OPTATOS CONSILIORVM SVCCESSVS

VIRES ANIMI ET CORPORIS

VIRENTISSIMAS

HOC OBLATO CVLTVS SVI ET REVERENTIAE DOCUMENTO

SVBMISSA PRECATVR

BEYFVS ANSELMVS SCHLOSS.

CONSPECTVS ARGVMENTI.

- §. 1. **T**ulerunt primi homines nuditatem sub coelo benigniori, hodie etiam sub asperiori ferunt barbarae quaedam gentes.
- §. 2. Rationes contra necessitatem tegumenti: nullum coelum suis in-olis inimicum esse, nudos in frigidissimis & feruentissimis regionibus valere, nouam in hoc statu tutam nasci, duras caluarias, callosos pedes, hirsutum corpus &c. §. 3. Vindictiae necessarii tegumenti contra allatas rationes. Ipsi barbari nudi unguine parant corpori crustam, quae pro tegumento est contra aeris tempestates, gelu, aestum, puncturas insectorum. §. 4. Natura pleraque sub ortu animalia vestiens nobis commodioris veltitus pro vario indigentiae statu optionem reliquit. Luxus inde & leges vestiariae.
- §. 5. Antiquissima tegumenta pellicea. §. 6. Communissima lanca.
- §. 7. Mupidissima linea. Huc referunt prisci omnem lanam, quas ouium non est, vegetabilem & marinam. §. 8. Splendidissima ex serico, Coo bombycino, ipsis telis arancorum. §. 9. Ruriora ex papyro, charta & aliis.
- §. 10. Valetudinis ratio circa materiam & formam vestiariam. Laudatur simplex veterum Romanorum forma, exemplo togae. §. 11. Prima proprietas probi tegumenti, mundities, vigilans contra metum contagii & suspecta saepe habens ipsa odora menta. §. 12. Secunda proprietas, proba tutela contra externas coeli iniurias, frigora maxime & calores. Quaeritur, fatiusne sit, vestiri toto anno tenuiter, secundum I. Cheynaecum, an secundum Sydenhamum sub autumno statim hiemali veste induti, nec eam nisi adulto vere ponere? Hoc adfectis tutius, illud, quibus integrum est ferendis modicis aeris iniuriis adfuescere praestantius.
- §. 13. Tertia proprietas vindictae liberum sumit unguine exercituum in veste nec laxa nec adstricta nimis. §. 14. Consideratio idonei vestitus pro gradibus aetatum.

DISSERTATIO MEDICA
DE
VALETUDINE
HOMINIS NVDI ET COOPERTI.

§. I.

Primorum hominum nuditas sub moderato benignioris coeli
fotu nec valetudinis offensas metuit, nec causas in se conti-
nuit probri & pudoris. Quid enim tam clementi nutu vocari ad
vitam inter ambientes perpetuo laesionum & exitii causas? quid
exire e manu sanctissimi conditoris potuit, in quo nota turpitudi-
nis esset? Nudi erant, a) quod sentirent, pudenda se, fecisse, &
violatae legis reos diuinaeque irae obnoxios esse. Pudor ma-
xime inuasit animum tam capitalis erroris sibi conscium, vt vir &
femina iam sub ficulneis foliis vel densiori fronde horti latere, &
cum ipso corpore, quod ministerium peccato praebuerat, tegi ob-
uoluique vellent; non tam, quod ipsi, qui sub arctiori vitae com-
mercio in vnam carnem coaluerant, mutuam in illa nuditate con-
spectum minus quam ante ferrent, quam quod exuta innocentiae
veste iudicis sui formidarent oculos, quamuis effugere non possent.
Multiplicatis vero hominibus & in omne iam nefas pronioribus
strictior pudoris custodia reprimere profusae libidinis in vtroque
sexu fomitem, & impuros continere motus, maxime ab illis mem-
bris,

n) Inextricabilibus se induunt nodis, qui nudum proprio hic sensu in-
terpretantur. Verba sunt IO. CLERICI, quo iudice *Adamum &*
Euam, cum terrarum orbem soli incolerent, nuditatis suae, quasi
prius non animaduertisset, pudere non potuit, quippe quibus ae-
que pudicus sub aperto coelo thalamus fuit, quam si teeto, muro,
laquearibus vel aulaeis absconditus fuisset. Nihil hic indecori
in naturali desiderio & pleno fruendi iure. At culpa, quae in
tantas miseras & quasi nuditatem deiecit, velum quaesiuere inter fi-
culnea folia. v. *Comm. in Genes. III. v. 10. p. m. 32.*

bris, quae ob castae propagationis leges, singulis familiis sacras, nec vagae Veneris erroribus contaminandas, adeoque necessariam in usu verecundiam, verenda adpellantur, prurientes debuit iniecta veste cohibere oculos. Nec vero desunt, qui persuasi, callum magis parere quam exacuere sensum, quidquid ante oculos perpetuo versatur, ad barbarorum hodie etiam caste satis in illa nuditate videntium exempla prouocant, quos commoueri ad partium illarum conspectum non plus quam nudae manus videas. Quo nomine *Caraihar b)* legimus ut gentem innocentissimae vitae laudari, quibus nihil non nudum in toto corpore est, ita ut, cum Europaei Christiani nollent eos nisi velato corpore ad se admittere, attulerint quidem operimenti aliquid, verum mox ad suos reduces abiecerint, & secretiori loco, quasi in singularis rei, quae sibi enunisset, memoriam deposuerint. Verum praeterea, quod prima & mobilior aetas in illa infita morum corruptela facile nimis succumbat Naturae illecebris, quas nullum externum legis frenum moderatur, tum quoque ipse callus, qui ex maiori licentia praemature oritur *c)*, minime ferendus est, quippe vegetae robustaeque sobolis pronentum iusto celerius sufflamigans. Conuenit durabiliores reddere sub moderato stimulo Naturae facultates & ho-

b) *Caraihar*, insularum huius nominis incolae, olim *Canibales* dicti & primum ex *Florida* orti, describuntur ut homines mansueti, a raptu alieni, casti, at diuersorum in America populorum more nudi. Derident eos, qui genitalia tegunt, nudos enim se nasci, & quae Natura dedit, tegere, stultitiam esse. v. *Algem. Gesch. v. America c. praef. S. I. Baumgarten L. V. C. 15. S. 15. §. 2. p. 845.* Qualia passim plura occurrunt. *Peruuiani*, vir & femina, plerumque nudi vel negligenter tecti. ib. *Vol. II. C. 3. S. 3. §. 2. p. 153.* puellae prorsus inteclae inter incolas *Hispaniolae* ib. *L. IV. C. 5. §. 39. p. 615.* nudae ad tempus fluxus menstrui in insula *Anrill. Lucay. ib. L. I. C. 4. S. 4. §. 5. p. 629.* de *Guynea* v. *L. IV. C. II. §. 14. p. 468.*

c) Talem prodidit querela *Propertii* inter binas meretriculas, nudas & cantantes, sine sensu iacentis, *L. IV. Eleg. VIII. v. 47. Edit. Broeckh. p. 456.*

Cantabant surdo, nudabant pectora socio.

nestae propagationis metam protrahere, & aduersus inconconsultam lasciuorum hominum prodigentiam, qui sibi permixti in omne dedecus sensibus suis blandiens ruunt, & mox sub ipsa aduetudine hebescunt, vindicare. Vnde olim *Lycurgus* d) ipsos nouos maritos clam & furtiue cum nuptis rem habere, maximam diei partem & totam noctem cum aequalibus tegere voluit, vt amor semper recens, satietas nulla, proles sub raro & ardentiori amplexu vegetior esset. Seuerior *Catonis* censura e) e senatu mouit virum, qui filia praesente osculatus vxorem est, quod pudicitiam in sobole nihil magis quam exemplum parentum tueatur. Penes *Mahumadanos* lex est, ipsas mulierum facies tectas, & parum oculis spatii, vt vias discernant, relictum esse, adeoque publici irritamenti nihil habere, nec domi facile nisi maritis & liberis patere. f) Certe cum lenocinii plus sit in facie, lex quoque adulterarum apud *Aegyptios* g) truncari nares voluit, vt maxima in poenam adimerentur venustatis lenocinia. *Cornel. Sulpit. Gallus* vxorem dimisit aperto capite foris versatam: nam lex, inquit, meos tantum praefinit oculos, quibus formam tuam adprobes. h) Nutriendus est pudor, sine quo omnis virtus ruit, i) & cum quo stabilius semper amabile

ma-

- a) In *Apophr. Lacon. Plutarch. Op. T. II. p. m. 283. A.* crimen adulterii in illa gente vocat ἀπιστον.
b) *ib. in praec. coning. Op. T. II. p. m. 139. D.* Haud multum dissimile de *Hierone* legimus, qui multam *Epicarmo* poetae indixit, quod indecori aliquid praesente vxore dixisset. *ib. in apophr. Lac. Op. T. II. p. 175. E.*
c) Lex quoque *Persarum* vetuit, mulieres ab alienis viris spectari, cuius legis reuerentia *Vashti* ad nutum *Abasueri*, vt illum ostenderet coniuuiis, imo nudam, vt *Chaldaea* paraphrasis habet, comparare vocata renuit, v. *Ioseph. antiqu. Iud. L. XI. C. 9. Op. Ed. Haeruc. T. I. p. 567.* Nec antiquioris aevi feminas illa modestia dedecuit. *Penelope* ad procerum accessum tenui velo genas textit. *Homerus Odysf. XVIII. v. 209.* Ἰπταρὰ κνήδε μιν αἰ vocat velamenta illa capitis oleo inuncta & ad humeros protenta.
d) *Diodor. Sicul. in Bibl. L. I. 78. v. Edit. Wessell. p. 89.*
e) *Valer. Maxim. L. VI. C. III. 10. p. m. 559.*
f) *Senec. Epist. XXV. p. m. 97.*

magis cenſet, ad quod extra rapinarum arbitria poſitum conueni-
te lege & honeſtis viis admittitur.

§. II.

Hic vero non tam ad tutelam verecundiae, cui veſtis inferuit,
quam valetudinis reſpicimus. Stat nobis ſententia, poſt alimen-
torum praefidia, haud alia, quae veram humanae vitae indigen-
tiam conſolantur, inſigniora eſſe quam tegumentorum. Has bi-
nas res ad ſalutem corporis noſtri pari gradu neceſſarias ipſa con-
iungit diuinæ vocis auctoritas, qua deſideria noſtra coarctare, ſi-
que ſuppedit, quantum ad victum & amictum ſatis eſt, adqueſcere
iubemur: a) vnde luculenter patet, neutro horum carere nos in
totum poſſe. Executiendae tamen paulo adhuc magis ſunt eorum
rationes, qui homines, ſi mature adueſcunt, facile aeri ſuo in om-
ni auditate conciliari arbitrantur, & nullum, ſub quo naſci con-
tingit, coelum incolis ſuis inimicum eſſe b), benignum potius ſortum
& occultum vitae cibum praebere: quo ſe beneficio temere pri-
uant, qui veſtibus obuoluti virium tam amicarum ad ſe acceſſum
ipſi impediunt. Satis vero conſtare aiunt exemplo frigidiffimarum
regionum, nudas olim imo & nunc varias barbarorum gentes ve-
geti corporis & longaeui eſſe, nec inter illas facile reperiri claudos
luſcos gibboſos, & quidquid in corpore mendarum eſt, c) ſemi-
nas etiam difficiles partus fere neſcire. Cuius rei rationem depre-
hen-

a) 1. *Timoth. VI. 9.*

b) Naturam caloris & frigoris incrementa regionibus diſtinxiſſe, hinc
ſtatim ad locorum patientiam animalia generaſſe & arborum fru-
gumque genera variaſſe, ſapienter docent *Scythae apud Inſlinum
Hiſt. L. II. C. 1. p. m. 58. De Britannis poſitio coeli, Tacitus in-
quit, corporibus habitum dedit, in Vir. Agric. XI. p. m. 457. Con-
fer in hunc locum Gruteri diſſ. 45.*

c) Ita & *Braſilienſes* maxima parte nudi, ſive mares ſive feminas ſpe-
cies, vt robuſti, viuaces, & inter quos aegrotantium ac quoda-
modo vicio corporis laborantium parum eſt, deſcribuntur. v. *Algem.
Americ. Geſch. I. 6. L. III. C. 2. S. 1. p. 33. p. 40.*

hendere sibi videntur in liberiori, quod nudorum est, functionum exercitio, cum alii sub onere & fasciis integumentorum arctius saepe & inconsultius iniectis multum remorae sentiant. *Caesariae*, aecolae *Rhodani* apud *POLYBIUM d)* in congressu cum *Romanis* nudi penitus & solis armis primos suorum ordines occuparunt, ita rati se expeditissimos fore ad pugnam, nec sentientes, quae saepe laciniis vestium adhaerent, implicari. Nec nisi parum in pugna tegminis *Germanis* fuit, ad quod tamen, quasi faciliorem victoriam promitteret, respexit *Julius Caesar*, & initurus cum *Arioniso* praedium, quis nescit, inquit ad milites, nos totum corpus armis tegere, illos maiori sui parte nudos esse? *e)* Lex olim sacri agonis fuit, certare nudos, quis vero alius horum certaminum scopus erat, quam sanitas, robur, agilitas & bonus corporis habitus? Quamvis primum athleteae, ut pudor & honor oculis esset, subligacula gestarent, *περὶ ζώματα περὶ τὰ αἰδοῖα, f)* attamen & haec paulo post aboleri coeperunt, ob impedimentum ex iis in cursu *Orsippo* natum, ut primus deinde *Acanthus g)* stadium totus nudus decurreret,

- d)* *Histor. L. II. 28. Ed. Gronov. p. 62.* Arguit vero in iis τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὸ δάσος.
- e)* *Dio Cassius in Hist. Rom. L. XXVIII. edit. Reimar. p. 185. 3.* Vocat eos *Caesar* γυμνὸς τὸ πλεῖστον, at & sperat, legionem suam decimam, cui praec aliis multum tribuit, si necessitas postulet, nudam quoque per ignes iuram esse.
- f)* Illa adhuc erant *Homeri* aevo certamina, qualia *Iliad. XXIII. Achilles* in *Patrocli* honorem, funebria instituit, in quibus *Epeus* in pugna prostravit *Pyrialum*. Hic *v. 683.* ζώματα vocatur illud cingulum, & *v. 685.* ζώματα: ei pugnantes, uti mox etiam *v. 709.* appellatur *Ulysses* & *Ajax* in certamen descendentes. Notat scholiastes post ea, quae *Orsippo* contigerunt *Olymp. XIV.* natum esse gymnasium nomen. At *Philostratus* in vita *Apollon. L. VI. c. 10. Ed. Olear. p. 238.* refert; iam ab *Hercule*, hoc institutum esse, ut nudi athleteae certarent.
- g)* *Dionysius Alex. antiqu. Rom. L. VII. p. m. 475. 6.* primum ut *Acanthum* *Olymp. XV.* totum corpus nudasse, & hunc mortem ζώμαε suo tempore mansisse.

reret, quem morem plenae nuditatis sui acui *THUCYDIDES* h) imo sui adhuc fuisse *PAVSANIAS* i) testantur, neque hinc mirum est, *Augustum*, ne his spectaculis feminae interessent, vetuisse. Hos inter colores, quibus nuditatem corporis valetudini saeuere magis quam officere euincunt vel euincere nituntur, ille adhuc referendus est, habere non modo nudum corpus in se, quod contra solitas aeris iniurias defendat, integumenta tam communia, cuticulam, cutem, pinguedinem sub cute & panniculum carnosum, quam propria, quae interna viscera propius obuolunt, & ossa, quae sustentant; sed his etiam in nouas vindicias plus momenti crescente periculo ex ipso usu accedere. Ita enim multi cum *Fr. Glissonio* docent, k) nudum corpus protrusis mox ue-

rius

- h) *Histor. L. I. 6. Ed. Duker. p. 7.* Ait, athletas in Olympico certamine vsos olim subligaculis esse, at annos non multos, (mauult *Hudson* multos legere) praeteriisse, ex quo uti iisdem deserint, licet ipsa adhuc prima consuetudo apud barbaros maxime in *Asia* perstiterit. Refert, primos *Lacedaemones* corpora nudasse & oleo pro certamine inunxisse, vix deinde in *Graecia* oppidum sine gymnasiis fuisse. *Eusebius in praep. Ev. L. VI. 18.* *Graecos* scribit nulla vi siderum prohiberi potuisse, quin in gymnasiis nudis corporibus exercerentur. Opus saepe fuit, si lucta inuolueret obscenius, ut gymnasiarcharum virga dissolueret. conf. *P. Fabri agnisi. L. I. C. 20. p. 73.* Nec vero *Plato* ipse improbat, viros & feminas promiscue in gymnasiis exerceri; nudari enim feminas, ut pro veste virtutem induant. *dial. V. de rep. Op. p. m. 401. it. de leg. VII. Op. p. 566.* Ita *Propertio L. III. Eleg. 12. v. 4. p. m. 330.* notatur

inter luctantes nuda puella viros,

Insius Peleus contra *Menelaum* Spartanarum puellarum nudis femoribus & laxatis tunicis communes cum iuuenibus cursus & palastras improbat, &c. inquit, ἀνὰ χερσὶς ἐμὸι non tolerandos tibi. *Euripid. in Androm. Ast. III. Ed. Barnes. p. 313. v. 599.*

- i) in *Attic. Op. p. m. 42.* vbi *Oxyppi* fatum recenset, & suo adhuc acuo a plane nudis certamen iniri scribit.

- k) de part. contr. C. 8. n. 7. id fere hodie in *Panduris* videas toto pe-
store, quod nudum gestant, hirsutis. *Mela Carmanos* ut sine
veste

rius pilis nona tutela potiri; boreales populos glaciem, meridionales feruentem terram, quam infueti calceati non ferunt, nudis pedibus calcare, horumque callo, qui mallei ictum non sentit, defendi; 1) denique ipsa capita radiis solis liberius exposita compactissimas breui caluarias consequi, quod HERODOTVS m) exemplo *Aegyptiorum & Persarum* in acie caelorum illustrat, ex quibus illi ob mollitiem capitis sub tiaris, fragiles leui vi, *Ψῆσά μὲνα*, caluarias, illi durissimas nullo facile lapide diffringendas exhibuerint. Adeo inualefcunt Naturae arma sub ipsis inter discrimina experimentis. Hoc tandem adiciunt, qui causam nuditatis propugnant, promptum esse, si asperior aliquando tempestas exsurgit, idem facere ac bene vestiti, & tantisper ad tutiora loca confugere, imo variis artis adminiculis, scrutanti facile obuiis, in modicum frigoris vel caloris excessum moderari. Nulla facile vis est, quae arte non vincitur, & sapienter SENECA, n) quo patientia & labore eniti licet, in ipsis nationibus nudis & inopia fortioribus considerare iubet.

§. III.

veste sic toto corpore praeter capita hirsutos describit *de situ orb. L. III. C. 8. Ed. A. Gronov. p. 287. Leonel Wafer* Chirurgus Anglus in itinere ad isthmum Amer. incolas quasi lana & plumis, quae e corpore emergunt, tectos sinit. v. *Wilb. Dampier iitiner. P. III. p. m. 332.*

- l) *Pr. Radziuil in itiner. p. 159.* de locis quibusdam *Aegypti* locutus, ubi famosi clibani pullos gallinaceos producunt, terram a sole aut tantum caloris accipere, vt in meridie vix aliquis indutus calceis aliquamdiu ferat, at ferre incolarum nudos pedes, quorum plantas tam induratas esse expertus cognouerit, vt mallei vim non plus quam equi sentiant sub affixis soleis.
- m) *Hist. L. III. 12. Ed. Gronov. 163.* Simile addit se vidisse in iis, qui cum *Achaemene* filio *Darii* ab *Iuaro Afro* sunt caesi.
- n) *de provident. C. 4. Op. T. I. p. m. 321.* *Germanos* in exemplum producit, & perpetua, inquit, illos hiems, triste coelum, maligne solum sterile sustentat, imbrem culmo aut fronde defendunt - horrenda iniquitas coeli, intacta corpora. Hoc quod tibi calamitas videtur, tot gentium vita est. *Id. de ira L. I. C. XI. Op. T. I. p. 20.* *Germanis*, inquit, quid induratus ad omnem patientiam? vt qui-

§. III.

Nihil in his solidae rationis est, cur barbari, qui in illa animi parum culti caligine, quae e re sua essent, non perpexerunt, imo aliquando ex saltu & maiori sapientiae specie, ut olim gymnosophistae a), in duris gloriam quaesierunt, vtrinque licet austeris vitae & imaginariae virtutis legibus sensim aduofacti, ob aliquem temerarii tentaminis successum nobis videri debeant exemplum praebuisse, quod alii tuto sequantur. Sit ita, sub non vno coeli & telluris situ vel mitius adfligere, quidquid inde asperi & aduersi ad nos emanat, vel longa patientia durari corpus, ut sentiat minus. Parum sane ab eo gradu, quo obbrutescit homo, distant, qui oportunitates vitae sub indultu Naturae concessas tam vili pretio aestimant, ut ubi fruges suppetunt, glandibus vesci malint, & ubi oblati Naturae muneribus gaudere possunt, poenas eius experiri gloriofius putant. Extra controuersiam est, coeli, quod blandiori temperie primos homines refouit, & telluris, quae tunc vbertim dona sua effudit, iam tristiforem squalidiorumque faciem esse, & cor-

pora

quibus magna ex parte non tegumenta corporum prouisa sunt, non suffugia aduersus perpetuum coeli rigorem. Siffit *Phil. Cluuerus* male rectorum hominum icones XII. ad finem Germaniae antiquae, *Mela* L. III. C. 3. p. m. 32. antequam puberes, maximo frigore nudos agere tradit, & *Tacitus de morib. Germ.* C. VI, feminis pedes nudum ad lacertos & brachia tribuit.

a) Siffit illos *PLINIVS* ab ortu ad occasum immobilibus oculis contuentes solem, simulque feruentibus arenis tota die alternis pedibus insistentes. *H. N. L. VIII. C. 2. Ed. Harduin.* 372. Etiam iucundius sophistarum in India factum describit *СТРАБОН* *Geogr. L. XV. Edit. Amelov. p. 1042-3.* Erat *Onesivatus* ab *Alexandro M.* missus, ut sapientiam horum hominum audiret & de ea referret. Hunc *Calenus*, quod chlamyde & crepundiis indutum cernebat, risit iustitque, si quid audire & discere vellet, super iisdem secum lapidibus nudum iacere. Alius specie mitior *Mandaris*, veritus, si multa doceret, limpidam aquam quasi per coenum delaberi, in eo maxime Graecos redarguit, quod leges suas Naturae legibus anteferrent, alioquin enim pariter nudos & tenui victu contentos fere, cum optima domus sit, quae paruo adparatu egeat.

pora nostra susceptis post natam peccati labem corruptelae semini-
bus, & post vitrices aquas, quae orbem inundarunt, & germinum
seminumque labefactarunt vires, iam pronius causis morborum
succumbere, earumque in exitium nostrum conspirantium infestio-
ri agmine circumvallari. Si sunt, qui ipsis aliquando venenis non
laeduntur, ea tamen fugere, quis neget humana prudentia dignius
esse, quam sub ambiguo usu & friuola spe, tolerari sensum posse,
temere periclitari. Nulla in adeundis malis, quae evitare licet,
vera patientiae laus est. Haud improbo experimenta, quibus ad-
uersus nimiam vitae molliem, quae subinde ad leuem frigidiuscu-
lae aurae adflatum trepidat, vindicamur, & rebus externis, in qua-
rum perpetuo commercio sumus, non omnis offensae expertibus,
inter providos in usu gradus maturè conciliamur. Neque inficior
plurimum prodesse, a teneris statim, ubi corpus cereae flexilitatis
nouas formas & leges facile admittit, ad ea, quae firmitudinem
aliquam pariunt, caute eniti, nec multum redarguo veteres *Lace-
daemones*, *Celtas* quoque & *Germanos*, quorum mos fuit infan-
tes a primo statim ortu libero & frigidiusculo aeri exponere. Ha-
buerunt ipsae gymnasticae exercitationes sub fauore tempestatum
& iussu in usu limitibus, quod ad custodiam valetudinis conferret,
vt praeeunte *Herodico* coeperit gymnastica tanquam pars medici-
nae considerari; quamuis neque id necessario exigat, corpus parum
decenter nudari, neque praeceptum inter duriora exercitia argumen-
tum virium cum spe durabilioris vitae & valetudinis coniunctum
sit. Parua non moror, vt nuditatem pedum *b)* priscis heroibus &

b) Apud *Stobaeum de virt. serm. l. p. 18.* calceati pedes quasi vincti &
colligati multum perdere dicuntur agilitatis suae, quae in discalcea-
tis perisistit. Nihil olim visum est *ἀσκητικώτερον* quam *ἀνυ-
ποδησία*, quae non dedecuit senatores in nascentis Romanae rei-
publicae initiis. De *Phocione* *Plutarchus*, de *Carone* *Horatius*, de
Socrate *Laertius*, de *Britannico*, *Scipionis* aemulo, *Tacitus*, alii de
aliis etiam mulieribus testantur. Apud *Florum hist. L. I. C. 17.*
virgines ex sacerdotio *Vestiae* ablata e templo eius sacra nudis pe-
di-

& philofophis frequentem, & nunc luctus nunc religionis cauffa admiſſam. At certe in iis, qui vt *Gymnites* apud *PLINIVM* c) toti incedunt nudi, nihil imaginari licet heroe vel ſapiente dignum, illud vero vnum, aut neſciri penitus commodioris vitæ opportunitates, aut quod magis barbarum eſt, contemni. Nulli non aeuo ſub cultu vitæ honeſtioris nuditas probro fuit, imo capitale Perſis nudari d), & calamitoſiſſimum, quod inter eos *Beſſo* contigit, omni corporis velamento ſpoliatum ad ſupplicia rapi e). Credibile eſt, indies hodie eorum numerum diminui, qui adhuc nudi & priſtini moris tenaces, quantis commodis careant, in illa commerciorum luce non poſſunt non perſpicere. Quin & illos ad-

dibus comitabantur, & ſic matronas Romanas aedem *Veſtae* ad-
 iſſe *Ouidius* ſcribit *faſtor. L. VI. v. 397. huc pede matronam vidi*
deſcendere nudo. Berenice ſoror *Agrippae* pro tribunali *Flori* *γυ-*
μνοπις ſupplicabat. *Joſeph. bell. Iud. L. II. C. 15. p. m. 133.* Nec
 alienum illud inter ſolennes Chriſtianorum ſupplicationes teſte
Tertulliano. Vt vero religionis ſic quoque luctus teſtandi cauffa
 in more fuit, quod exemplum in funere *Auguſti* illuſtrat, cuius
 reliquias primores equitum Romanorum nudis pedibus ſuo monu-
 mento intulerunt. v. *Sueton. vit. Aug. C. 101. 9.* At & illud notan-
 dum, nudos pedes non vbiuſum uſum excludere ſolearum.

c) *H. N. L. VI. C. 30. p. m. 346. it. Strabo in Geogr. L. XVI. p. m. 116. B.*

d) Hinc molles habitus. Cum Rex *Ageſſaus* captos Perſas vendi nudos
 iuſſiſſet, & hi, quod nunquam ſe exuere conſueuiſſent, candidi ac
 pingues adparent, iudicantur milites cum feminis ſibi bellum
 fuiſſe. v. *Xenoph. Orat. de Ageſſ. edit. Hurchinſ. p. 18.* Idem de
inſtit. Cyri p. 565. vt in *Cyro* laudat exemplum omnis pudoris, ita

Perſis tribuit *πολλὰν ἐννεομίαν πρὸς ἀλλήλους p. 567.* Nec
 minus apud *Lydos* & finitimos barbaros probroſum fuit, nudum
 virum conſpici, *Herod. L. I. 10. p. m. 5. Heſiodus* nec noctu per-
 miſit intimam tunicam ponere, nec *Lyſidice* poſuit, cum lauaretur.

e) *Curt. L. VII. C. 5. p. m. 521.* Fuſius *Arrianus* deſcribit *Exp. Alex.*
L. III. 30. p. m. 148. Iuſſerat *Alexander*, nudum & capifro adlig-
 tum *Beſſum* ad dextrum viae latus, qua ſibi cum exercitu trans-
 eundum erat, ſiſti & mox flagellis caſum in *Bactra* ad ſupplicium
 trahi.

adparet admiffisse dudum operimenti aliquid, quod vestium loco esset, quibus vncta assidue & picta cutis crusta quadam obducitur, sub qua iniurias aeris & ipsas noctu insectorum puncturas minus sentiunt. *Caraibas f)* etiam legimus lotos mane siccatosque succo *Rocu* flauo vel rubri coloris cum oleo, vt tenacius haereat, tubaclo perungi & variis figuris inter mulierum manus exprnari: & sunt, quorum festis maxime diebus cuti, limpido glutine perfusae, flosculi adsparguntur, quos amoenissimos tellus profert, vel plumulas, vt animum instar plumati adpareant *g)*; ne dicam de picturis quibusdam causticis, in *Virginia, Florida & Louisiana* non infrequentibus *h)*, quibus figurae quasi hieroglyphicae in cute signantur, signatae acu perforantur, vulnusculis varia, quae erodere pergunt, insillantur, non sine dolore & febricula comite, vnde, cum id in pueris crebro tentetur, cicatriculae cum corpore ipso crescunt, & gentilitia, quae familias nobiliores inter se distinguunt, ornamenta referunt.

§. III.

Paucos certe inuenias hodie, qui de necessaria vestitus ratione dubitent, plures, qui cum Natura quasi exoptulant, eam in vestiendis animalibus sub primo ortu magis quam hominibus occupatam, illis statim setas villos squamas plumas testas cortices spinas & alia in tutelam adpersisse, hos auxilio & fotu magis egentis, in auram, dum vesci ea incipiunt, nudos abiecisse. Verum in eo etiam maior elucet Naturae indulgentia, quae homini post primam parentum suppetias curam sui vestiendi, in varia vitae & aetatis

f) *Allgem. Americ. Gesch. l. c. L. V, c. 15. §. 3. p. 845.*

g) *ib. L. VI. §. 11. p. 304.*

h) *ib. §. 8. p. 298.* Tales sibi olim a locis corporis acu punctis & infuso nativi graminis succo parauit gens *Pictonum*, v. *Isidor orig. L. 19. C. 13.* Simile *Solinus* in *polyb. C. 22* de *Britannus* habet, iis a pueris per artifices plagarum effigies animalium incorporari, & notas pigmenti cum incremento corporis crescere. *Conf. Herodiani hist. L. III. 14. p. m. 169.*

fis linea nouis indigentis plenius accommodandam, sub congenitae
 rationis luce liberam reliquit, & concessa in omne animalium ge-
 nus potestate, quae ex his, vel rebus fere infinitis aliis, cedere in
 usum suum queant, ante ipsos, ut congruentiora eligerent, oculos
 posuit. Ab abusu autem ut nihil immane est, ita plerique ad cul-
 tum & splendorem magis quam verum & decentem usum respici-
 unt, pauci, ut par erat, ad verecundiae & valetudinis leges, ad ex-
 peditiu sub idoneo vestitu functionum exercitium, ad modestiam,
 munditiam, morumque in patria inter honestiores receptorum ob-
 seruantiam conuertunt animum. Immoderatus luxus, cui texere
 & nere *Seres, Indi, Persae*, cui seruire ones *Britannae, sandyx Indica*
 & *Tyrus* murex debent, omne aeuum tanquam contagio quodam
 corruptit, ut vel hodie inter infimi ordinis homines videas, quos
 serica vestis dehonestat. Frena iniecerunt diuinae & humanae le-
 ges, at quid ruenti luxuriae facile resistit? Diuina lex *Hebraeis*
 munditiam maxime a) & pro sexu discrimen vestium b) praescrip-
 sit, inter alia, ut morum simplicitatem sectarentur, miscelam li-
 ni & lanae vetuit c). Humanae leges rigoris interdum plus quam
 constantiae habuerunt. Ephori *Lacedaemonum* ad incolatum ve-
 stitum admodum erant attentis, aliique *Graeci* & inprimis *Loeren-*
ses,

a) Vnde frequens *ἐμαρτολογία* iussa diuinitus ante legem latam
Mosi & populo *Exod.* XIX, 10 & 14. & deinde crebrius in tota
 oeconomia populi.

b) *Deuteron.* XX. 5. miscelam vestium, quae sexum distinguit, dam-
 nari legimus lege omnes obligante, quippe ad morum non ritum do-
 ctrinam pertinente. Noane est contra naturam viuere, inquit *Se-
 neca* Ep. 122. p. m. 608. vestem cum feminis commutare? Hinc
Plato, cum *Demetrius* omnes in conuiuio vellet muliebri stola sal-
 tare, renuit illa indui. v. *Diod. Sic.* L. XII. C. 12. vbi & *Choron-*
idae fit mentio, qui in locum supplicii desertores ordinum mulie-
 bri veste per triduum in foro desidere voluit. *Argiuis* tamen in
 sacris hybristicis solemne erat, mulieres virorum, hos mulierum
 vestibus uti, v. *Plutarch.* de virt. mulier. Op. T. II. p. 245. E.

c) *Leuitic.* XIX. 19. Frustra *Iosephus* ad solum populum id refrinxit,
 sacerdotibus licuisse ratus. Confer *Ezech.* XLIV. 17.

ses, quos lex *Zaleuci* instituit, ut tunc quidem difficile non esset, ingenuos a fece hominum, meretrices a pudicis distinguere. *Alexander Severus* cuius ordini & dignitati hominum certum definire vestimenti genus decreverat, at dissuaserunt *Vlpianus* & *Paullus* tanquam fomitem invidiae & rixarum *d*). Nec feminis, quibus cura sui cultus, ut cum *Celso* dicam, eripi vix potest, lex *Oppia* diu iniicit vinculum. Quod propriis liberorum hominum impendiis vis quasi fieret, & seges odiorum & contentionum cresceret, multum per intervalla ab illa severitate legis vestitiariae illi recesserunt, ad quos haec cura pertinuit: nec videtur aliquid natis erroribus mederi facilius quam honoratiorum exemplum, & eorum contemptus, quorum iudicia metuuntur. Ad errores vero illos luxum in vestitu non minus quam neglectum refero. Ita *Socrates* *e*) *Antistheni* attritam vestem ut signum fastus obiecit, eodem iure, ac muliebrem mollitiem *Diogenes* *f*) iuveni eleganter vestito, cui varias quaestiones mouenti tunc dixit se responsurum, si sublata veste ostenderet, vir esset an femina?

§. V.

- d*) *Lamprid. in vit. Alex. C. 27. p. m. 122. E.*
- e*) *Aelian. Hist. Var. L. IX. C. 35. p. m. 629.* vbi *Socrates Antistheni* attritam pallii partem semper producenti, non desinis, inquis, apud nos te ipsum ostentare? Apud *Diog. Laertium L. II. segm. 36. Edit. Meibom. p. 102.* videre se dixit *Socrates* per scissuram pallii vanum gloriae studium, *δὲ τῆ τοῖ Βανος τὴν νενοδοξίαν.* Bene *Marco Aurelio Imp. de rebus suis L. XII. §. 27. p. m. 121.* maximus fastus dicitur spreto fastu se efferens, *τὸ φος ἐστὶ* (cum Gatakero legendum non *ὄρε*) *ἀτρυφία τοῦ φέροντος.* Scite *Diogenes* cum venisset *Olympiam* & *Rhodinos* quosdam adolescentes vidisset pretiose vestitos, fastus ille est, videns dixit; mox cum in *Lacedaemonios* incidisset fordide vestitos, alius, inquit, hic fastus est. Hoc etiam aculeos *Diogenis*, cum aliquando *Platonis* strata calcans *fastum* calco *Platonis* diceret, hic argute retorsit: at alio fastu. v. *Diog. Laert. l. c. L. VI. segm. 26 p. 328.*
- f*) *Diog. Laert. L. VII. segm. 46. p. 338.*

§. V.

Animus est, prosequi nonnihil vestimenta, quibus non vno valetudinis commodo, non vna vicissim noxa utimur. Vfus pellicum antiquissimus est & diuinitus primis hominibus a) datus, cuius exempli norma mox ad omnes fere gentes tranſiit. Ita gentiles ſua numina ſiſunt b) HOMERVS heroes ſuos c). *Pelaſgus* vt glandibus veſci ita veſtiri pellibus *Arcades* docuit. *Aceſtes* d) exuuias vrſi, *Hercules* e) leonis geſtauit. Hunc humeris tantum & tergo teclum, anterius nudum & claua armatum imitati ſunt *Trogloditae* f), in quibus pariter poſtice teclis pellis arcebat im-

pro-

a) *Gen.* III. 21. *Io. Clericus* in haec loca p. m. 38. commentatus manuit per tegumenta pellicea domus intelligere vel tentoria pellibus contacta, quod iſthuc locorum, vbi tepidiores hiemes erant, primi homines non tam indiguerint pelliceis veſtibus, quam teclis, ſub quibus ardorem ſolis & pluuiſae ventorumque incommoda fugerent. Huc ſpeclat illud *Nafonis* I. *Metam.* Fab. IV. v. 121. 122. p. m. 27. *domus antra fuerunt*

& denſi frutices & vincitiae cortice virgae.

b) *Anubis*, quia pellem caninam geſtit, ſub capite canino, *Macedo* ob lupinum lupino capite Aegyptiis cultus fuit, *Bacchus* cum comitatu cum pellibus ſylueſtrium caprarum, tigrum, pantherorum ſiſtitur. Saep̄e cornua ſuper caput reuoluta poteſtatis indicium ſunt, vnde paſſim terribiles formae ſatyrorum, faunorum, centaurorum &c.

c) *Agamemnonem* ipſum alioſque, etiam *Paridem* il. III. v. 17. *Ed. Ern.* p. 130. Scholiaſtes *Apollonii Rhodii* ſolemne dicit heroibus fuiſſe *δεματοφορεῖν*.

d) *Horridus* in iaculis *& pelle Libyſtidis* vſuae. *Virgil.* *Aen.* V. v. 37. p. m. 602.

e) Viduauit nemus *Iouis* leone, cuius exuuiis cooperuit corpus, & caput leonis hante rictu ſuper caput ſuum poſiuit. v. *Euripid.* *Hercul. fur.* A. 1. p. m. 366. v. 360. ſq. Decuit & heroinas forma pellicum, vt *Atalantam* apri, *Camillam* tigridis. De hac *Virgil.* *Aen.* VIII. v. 177. tigridis exuuias per dorſum a verrice pendunt.

f) *Strabo* eos vocat *γυμνήτας, δεματοφορες, στυλοτοφορες.* *Geogr.* L. XVI. p. m. 122. A. Sub ſimili forma exhibet *Sibas* in India, ad morem *Herculis* pellibus teclis & clauam gerentes inuſtis boum & malorum notis, *ib.* L. II. p. 688. D.

protiusa pericula, antea nudos clava defendebat. *Aegyptios*, qui vetustissimas omnium gentium se esse crediderunt, pellibus comestiarum carniū DIODORVS SICVLVS g), & *Scythas* de eadem vetustate cum *Aegyptiis* contendentes, pellibus non modo ferinis murinisque, sed & plaustris corio testis loco domuum vsos esse IVSTINVS h) commemorat. HERODOTVS i) in *Aethiopiis* partium leonūque exuias, STRABO k) easdem & vsorum simul in *Mauris* coniungit. *Massagetis* l) paludum incolis pelles vitulorum marinarum, *Lyciis* m) caprarum, *Carnanis* n) piscium, *Indis* quibusdam o) etiam anium tribuuntur. Ita priscos in curia Romana patres pellitos legimus apud *Propertium* p) *Getulos* &

g) *Bibl. Hist.* L. I. S. II. p. m. 52.

h) *Hist.* L. II. C. 2. p. m. 52. & 64. conf. *Senec. Ep.* 90. p. m. 406. ubi *Scythas* ait tergis vulpium indui ac murium, quae tactu mollia & ventis impenetrabilia. Dum vero *Iustinus* addit plaustris pellibus tecto vt domo vsos esse, haud id penitus omitto, priscos & equis & fentis & lectis & omni fere suppellectili instrauisse pelles. Tegebantur quoque militum tentoria pellibus, tegere autem in poenam non licebat militibus a *Pyrrho* captiuis & *Romanis* reuersis. *Val. Maxim.* L. II. C. 7. n. 15. p. m. 195. Primum *Romani* in *Vetorum* obsidione sub pellibus hiemabant, vt ex *Liuio* repetit *Florus* L. I. C. 12, qui mos diu perstitit. Apud *Caesarem* legimus ob imbres contineri sub pellibus non potuisse. L. III. de bell. Gall. C. 29. p. m. 167. at sub *Corbulone* mansit exercitus, saeva etiam hieme, sub pellibus, v. *Tacit. annual.* L. XIII. 35. p. m. 534.

i) *Hist.* L. VII. 69. p. m. 405.

k) *Geogr.* L. XVII. p. m. 1184. B.

l) *ib.* L. XI. p. m. 781. B.

m) *Herodot.* *Hist.* L. VII. 92. p. m. 409.

n) *Mela* L. III. C. 8. p. m. 283. *Ichthyophagis* quoque ad mare rubrum membranas magnorum piscium pro veste fuisse *Philostratus* refert in *vir. Apollon. Tyan.* III. 15.

o) *ib.* L. III. C. 8. p. m. 275. Erant quoque anium plumae in vsu siluiculis vt *Philocleti*, neque hodie infrequens est vestis plumatilis noui orbis incolis.

p) *I. V. eleg.* . 11, 12. p. m. 375. *Lactantius* posteritati verum & immutabile habitum esse, quod centum pelliti senes statuerant, confir-

& *Sardas* apud VARRONEM q), *Germanos* apud TACITUM & CAESAREM r) *Corallos* & *Getas* apud NASONEM s). Sed quid opus in tanto gentium consensu rem exemplis illustrare? Neque huic vestimentorum generi cultum defuisse, quia is etiam ad luxum sensim degeneraret, in temporum progressu discimus. Si cum *Persis* olim, tanquam asperae regionis incolis, quibus e corio subligacula & reliqua vestis pellis, adeoque nihil esset, quod spem spoliis alere possit, bellum gerere *Croeso* dissuasit *Sardani*, *Lydus* t); innox tamen cultiori aeuo, quo ars dextre praeparandi pelles inuauit, & cum *Parthia*, *Ponto*, *Assyria* ingens hoc nomine *Romanis* commercium intercessit u), coepit etiam in pellibus, tum ferinis, quae maiorum, tum praecipue murinis, quae minorum animalium erant, singularis delectus institui. Vocabant nempe mures x) non tan-

tan-
firmat in *div. institut.* L. II. C. 6. p. m. 149. *Getarum* pellitam curiam *Claudianus* tangit L. XXVI. *de bell. Getic.* v. 481 p. m. 432. pellitam quoque iuuentutem adpellat in IV. *Consul. Honor.* v. 466. p. m. 116. Placuit & olim *Lycugo*, pueros pellibus adfueferi, quos lana frangi metuit,

- q) *de re rustic.* L. II. C. XI. p. m. 306. Idem L. II. C. I. p. m. 239. aureas pelles ob caritatem pecudis vocat, qualis in *Colchide* pellis arietis, in *Lybia Hesperidum* mala aurea. Creditur ei sub hoc nomine *Heracles* capras ovesque ex *Africa* in *Graeciam* exportasse.
r) ferarum pelles tribuit *Tacitus de mor. Germ.* C. 17. *Caesar* tam exiles, ut magna pars corporis nuda esset nec occultaretur, velut decebat, hinc nec probrosum fuisse, promiscue in fluminibus proluui, *de bell. civ.* VI. C. 21. p. m. 313.
s) ex *Ponto* L. IV. *epist.* 8. v. 83. p. m. 868. *Corallos*, *ib. ep.* 10. v. 2. p. 876 *Getas* pellitos vocat; sic *Hungaros* *Iordanes de reb. Goth.* C. 5. *Olaus Magnus Lappones* & *Bohnienses* L. IV. *hist.* C. 4.
t) *Herodot.* L. I. 71. p. m. 28. dissuasit sed non persuasit.
u) Scituerunt pilos, si molles essent, seruare, si duriusculi & asperi, rescicare & pigmenta coloresque inferre. Florebat ars olim in *Parthia*, ex qua opifices teste *P. Victore Romam* ab *Augusto* acciti aedes VII in regione vrbis XII incolebant. Ex *Ponto* etiam optime praeparatas pelles & coria iam ante venisse, *Polybius* testatur, nec cum *Assyriis* maius intercessit quam per coria commercium.
x) *Conf. Adr. Turnebi aduers.* L. XV. C. 23. p. m. 470. *Mures Pontois* hermines Galli vocant, *Alpinos* *Marmontis*. *Carolus M.* ut in *vita eius*

tantum domesticas illas bestiolas penori infestas, sed maxime hoc nomen erat sylvestrium minoris formae, vt castorum, eatorum muriumque, mollissima pelle commendabilium, in quo genere sunt martes & hermelini, ex quibus nobiliores hiberno gerebant tempore pellitas penulas, & nunc gerunt. Fama erat *Ponticorum* & *Alpinorum* murium, quorum pellibus *Romani* principes in publicum prodibant. Habebant *Scythae* illas tactu molles & vento impenetrabiles, quales etiam lautissimas ex frigidissimis regionibus cum magno sumtu petebant. Et quos hodie exquisitius pellitos quam *Russos*, *Sarmatas* & *Aquilonios* populos nouimus? Dudum fuit querela *P. Damiani* y), despici iam ouium & agnorum exuuias, ermelinos, gobelinos, martures quaeri. Sed nos hic minus morum sollicitat censura quam valetudinis. Vix potuit cutem hominis, quae ipsa vestis est, alia cognatio virtus tueri quam pellis animalium, quae fotum, quem praebet, haud dissipari facile permittit. Docuit constans satis observatio, artus corporis nunc arthritide nunc paralyfi laborantes, nunc frigore & rheumate infestatos dolentesque, pelliceo fotu mantillarum, tibialium, calceamentorum, & quidquid ex his in vsu partium ars propius accommodat, plurimum saepe accepisse leuaminis. Seruiunt huic scopo pili molles ac densi in pellibus leporum vulpium & eatorum sylvestrium, quales *REIN. SOLENANDER* z) commendat, si neruorum imbecillitas neruorum in ambulando officium suspendit. Plumeam pellem cygni bene praeparatam pro tegumento pectorali in morbis thoracis magnopere extollit *GVL. FABR. HILDANVS* a), & praesentaneam coniugi suae,

alii

eius *C. 23. p. m. 112* *Eginhartus* habet, thorace ex pellibus huiusmodi confecto humeros ac pectus hieme muniuit, quo loco *I. H. Schminckius* notat, veteres *Germanos*, praesertim potentiores, ex pellibus sylvestrium murium, quos mardos, zibellinos, sibericos feles hodie adpellant, vestimenta gestasse, ceteros veruecinis contentos fuisse.

y) *L. II. Ep. 21. p. 128. conf. Heluold. hist. Slav. L. I. C. I.*

z) *Consil. med. S. II. C. 4. p. 161.* quod & commendat in leui stupore brachii & manus vacillantis. *Conf. 17. p. 164.*

a) *L. VI. Obs. 21. p. m. 520.* Eodem loco vulturis pellem pro roboran-

aliis auxiliis inefficacem vsae, opem tulisse testatur. **GALENVS** *b)* ipse praesidii multum promittit a pelle ouium & agnorum recens detracta, & in tepore adhuc locis recens percussis vel contusis admota. Est & **HIPPOCRATI** *c)* laudata pellis agnina, tum in doloribus variis, tum sigillatim, si virginum ventri in mora mensium calide imponitur. Non tam benigne de pellibus caprarum sentit. Vt enim capras *Aristoteles* morbosas, *Varro* nunquam a febre liberat, *Plutarchus* etiam epilepticas censuit, ita **HIPPOCRATES** *d)* negauit, a comitiali morbo, si semel inciderint, *Africae* mediterraneae incolas, liberari posse: perpetuo enim caprinis pelibus & carnibus uti, nec stratum nec pallium nec calcamentum habere nisi caprinum. Id sane multi in amictu pelliceo redarguunt, maiorem in eo curam & solertiores a sordibus teneisque vindicias requiri. Defunctorum quoque varia labe animalium pelles aliquid occulti veneni alunt, multum noxii inquinamenti pronius dispergunt. Neque alius facile vestitus est, qui vni contagii susceptum virus celerius propagat. **I. G. SOMERVS** *e)* tali veste ad variolosum profectus doluit in graui filio sui, post reditum suum protinus infecti, discrimine. Notat **P. FORESTVS** *f)*, ab vna veste pellicea, qua *Veronae Germanorum* aliquis peste

cor-

anda coctione suadet ventriculo admoeri. Simile operimentum pectoris & ventriculi ad fulciendam coctionem a pelle cygni cum plumis, imo & his solis, laudat *G. van der Bofche hist. med. de animal. nar. L. I. C. 18. p. 50.*

b) de *simpl. med. fac. L. XI. Op. Cl. V. p. 80.* E. iaculentissime professe feribit. Dolores a partu sic in generosa femina cohibuit *H. Grube de med. fac. cogn. p. 10.*

c) alterum de *morb. popul. V. Op. T. II. p. 786.* alterum cum sultu in pudenda occurrit in *L. de superfoet. Op. T. II. p. 660. XXIV.*

d) de morbo sacro *Op. T. II. p. 326. III. 6.*

e) *Miscell. Nar. Cur. T. II. A. 9. O. 24. p. 54* corripuerunt puerum magnus aectus & mox graues motus epileptici, donec sensim variolae erumperent.

f) *Obs. med. L. VI. O. 22. schol. p. m. 181.* Subicit, sex pueros *Alcmariae* obiisse colludentes cum veste, quam ab haerede, peste defuncto, allatum mater sola exposuerat.

corruptus perit, mox alios viginti quinque ea vfos perisse. Spargunt quoque recens detractae pelles, si non veneni aliquid, certo foetidi multum: vnde olim *LOCRI* apud *PAVSANIAM* *g)* *Ozola* dicti sunt, qui, cum vestem texere nondum didicissent, corpus recentibus ferarum pellibus contra frigus munierunt, verso, ut vestis plus decoris haberet, pilo extorsum. Ita oportuit confusilem odorem membra redolere. At cultius acuum eadem non facile metuit.

§. VI.

Lana post pelles, imo simul cum iis, trahi in vsum vestium, etiam constantius coepit. Aiunt, *Mercurium* molli arietis palpatu allectum, cum vulsos floccos facili tractu eliquaret, ansam dedisse *Isidi*, ut prima inter *Aegyptios* lanam nere docuerit, tanquam aptam texendis vestibus materiam *a)*. Sine dubio *PLINIVS* *b)*, qui primos textilia inuenisse *Aegyptios* scribit, id de lana intelligit, licet ad eius exemplum ars texendi transferit breui ad linum, sericum & alia. Vbiuis celeriter vellerum vsus inualuit, quorum iam nomen iudicat, in more prius fuisse vellere lanam quam tondere. *c)* Olim

g) ab ὀζείν clere *Pausan.* *Phoc.* L. X. p. m. 301. *lar.* 356. *gy. text.*

a) *Terrullian. de pallio* p. m. 14 cum notis *Salmasti* mendas in textu emendantis p. 208. *sq.* *Iustinus* tamen L. II. C. 6. p. m. 34 prima lanificia *Atheniensibus* vindicat.

b) *H. N.* L. VII. C. 56. p. m. 414 ubi inuentum lini vsum *Arachnae* tribuit, quae in hoc opere *Minervam* vicit, quam *Iul. Firmicus de prof. vel.* p. 49 *textrinae* artis magistram vocat. At proprie fuerunt ab initio non textiles vestes sed plexiles, ex restibus inter se nexis plexisque.

c) *M. Ter. Varro de lingv. lar.* p. m. 19 moris fuisse ait, ante inuentam tonsuram ex ouibus lanam vellere, vnde nomen vellerum. Certe *Romae* mos vellendi antiquus fuit, & suo aevo *Plinius* scribit, non iam oves vbique tonderi, durare quibusdam in locis vellendi morem. At *Graeci* tondabant dudum, nec minus *Hebraei*, qui tonsuras suas inter festivas epulas celebrabant, i. *Sam.* XXV. 2. *II. Sam.* XIII. 23. *Schindlerus* quidem cum aliis euincere nititur, tondere veterum nihil aliud fuisse quam vellere, at *Sam. Bochar-*

Olim non aliud fere opus muliere dignius, quam lanificium fuit, & nouas nuptas comitabatur colus comta & fufus cum flamine ad fores mariti, quas lana coronabant *d*). Nobiliores etiam matronae *e*) in signum probitatis & pudicitiae his occupabantur, & maritis, filiis, amicis dona parabant, de quibus *SILIVS f*): quod no-
strat neuere nurus, venerabile donum est. Filiam & neptes suas, vt lanificiis aduoluerent, ipse *Augustus* instituit, nec temere alia est quam veste domestica vltus, quae e manu vxoris vel sororis vel filiae vel neptium exit *g*). Potiora certe *Romanorum* vestimenta, togae, tunicae, lacernae, pretium a lana & colore habebant. Vt in *Asia Milesiam* & ea adhuc molliorem *Laodiceam*, in *Graecia Atticam* & in viciniis *Megarenses* praeferebant, ita inter *Italas*

maxi-

mus luculentum ostendit discrimen in *hieroz.* P. I. L. II. C. 45 p. m. 481. sq. Vtrumque modum agnouit *Maimonides* in *Biccurim* C. 10. §. 6. vbi quemuis vellere primitias debere ait, siue vellat siue tondeat lanam.

d) *Plutarch.* *Quaest. Rom. Op.* T. II. p. m. 271. F. Ex *Hesychio* dicimus, *Arbenis*, si mas natus, ramum oleae, si femina, lanam ante fores positam, v. *Paschal. de coron.* L. V. C. 15.

e) memores *Tanaquilis*, cuius lana in colo & fuso seruata est in templo *Sangi*, quod sacellum erat in septima regione vrbs, & ab eius manu toga regia undulata, qua *Seruius Tullius* vltus, in aede fortunae. Id *Plinius* ex *Varrone* refert *H. N. L.* VIII. C. 48. p. m. 475. *Plutarchus* l. c. *Caiam Caeciliam* vocat, cui statua in templo cum sandaliis & fuso posita sit.

f) *Punicor.* L. VII. v. 81. *Edir. Drakenb.* p. 342. Sic apud *Nasontem Pastor* II. v. 742. p. m. 143 *Lucretia* ad accessum regiorum iuuenum nebat,

ante torum calarhi lanaque mollis erat.

Non mirum, in laudem sanctarum aliquando lapidibus inscriptum legi: *domum seruauit, lanam fecit.* Sciuerunt antiquissimo aeo feminae non texere solum vestes sed & intextere varia, vt *Helena* pugnas *Graecorum* & *Troianorum.* *Iliad.* III. v. 125. At apud *Persas* fordidium & indecorum fuit lanificium, nec hodie feminae nisi inferioris ordinis vitam hanc sub tenui mercedula tolerant. *Salomonis* obuersari animis iudicium debebat, qui mulierem laudat in lana & lino occupatam. *Proverb.* XXXI. 13.

g) *Sueton.* in *vit. Aug.* C. 64 & 73.

maxime *Tarentinam* & inter *Gallicas Alinatem* probat *COLV-MELLA h)*. Pretiosiores habitae sunt lanæ albae, ob quas primum locum *Apuliae* alterum *Parmae* tertium *Alino* vindicat *MARTIALIS. i)*. Nec vero lana alterius nativi coloris, vt *Camysacani*, *Baetica rutili*, *Pollentia fusci*, *Hispana nigri* languidius ex-
petita est. Haec postremum nominata vellera Romam crebro al-
lata a nigro colore, qui nec elui posset nec alium bibere colorem,
κόκοξα a coruo dicuntur *STRABONI k)*. Nolim alias celebriorum
olim lanarum species, vt in sacris *Damasceas l)*, vel ipsas *Arabi-
cas m)* fusius prosequi. Nec enim nostra aetas excellentioris lanæ
oui-

h) de re rustic. L. VII. C. 2. p. 206, 3. *Alinum* quidem vrbs *Calliae* hic dicitur, at pariter hodie *Italiae* est municipium *Venetae* regio-
nis. *Plinio* in dignitate lanæ paulo alius ordo placet: primum
locum dat *Apulae*, alterum *Tarentinae*, tertium *Milesiae*, H. N.
L. VIII. C. 48. p. m. 474. Omitto *Selgicas* lanas, foli *Terrulliano*
l. c. C. III. p. m. 14. laudatas, cui tamen fidem conciliat *Strabo*, &
illam regionem testatur pascendo omnis generis pecori sufficere
Geogr. L. XII. p. m. 855. C.

i) L. XIV. *Epigr.* 155. *Velleribus primis Apuliae, Parma secundis
nobilis: Alinum tertia laudat ouis.*

Ita vero albor ipsi placuit, vt hunc iactare *Epigr.* 145. L. XIV
penulam suam gausapinam iusserit:

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta,

Vt me vel media sumere messe (i. e. in feruente aestate) velis.

Sunt & *Maronis* verba: *greges villis lege mollibus albos.* Hone-
stiores nempe habitae sunt vestes albae v. *J. Casaubon.* in *Arben.*
L. IV. C. 10. p. m. 270, 65. Pulchre *Psaln.* 147. v. 16 glumus niui,
qui terram tegit, vt munus diuinum, cum lana comparatur.

k) *Geogr.* L. III. p. m. 213. A. *Ἰταλίας ἑστὶ τῆς κολυμβίας.*

l) *Ezech.* XXVII. 18. *Tyrias* mundinas frequentabant *Damaseni* al-
latis vino & lanis. Illud *Perfarum* regibus vnice in deliciis erat,
idem cum *Chalydonio*; hae pares erant *Milesiae* puritate & mol-
litie.

m) duo hic ouium genera *Herodotus* describit, alterum caudas ha-
bens longas, trium cubitorum, quas subligare oportet, ne attritu
ad terram exulcerentur, alterum caudas ad cubitalem latitudinem.
Hist. L. III. 113. p. m. 203. Ex *Herodoro* repetit *Aelian.* *hist.* anim.
L. X. C. 4. p. m. 548.

ouibus, ut etiamnunc *Hispanis & Britannis*, destituitur. Huius tam eximiae lanae proventum pinguibus & lactis an macris potius & sitientibus aruis tribui debeant? possis ex COLVMELLAE *n)* iudicio dubitare. Is enim laudatis ob lanam ouibus Tarentinis & Altinatibus transit ad magnam earum laudem, quae circa Parmam & Mutinam in macris campis stabulantur. Et cur macris? quia ouis lanae causa pinguescere non debet, nam omne pingue animal pilis fere destituitur. Ad haec respiciens MARO *o)*, *si tibi lanitium curae est*, inquit, *fuge pabula lacta*. Hinc & HIER CARDANVS *p)* in parum fertili solo lanae subtilitatem exspectat. At maioris momenti res est, inter haec lanarum discrimina, quae in tantos vitae vsus & plebi & principibus *q)* seruiunt, probe ponderare, quot manus & quam vtiliter in cultiori pannorum fabrica exerceantur, quae opificia, ut fullonia, textoria, tinctoria, sartoria aliaque, quae commercia per orbem inde stabilita floreat. Agnoscenda cum *Colomella* est magnitudo utilitatis, quae ab ouillo pectore pendet, cum nos praecipue contra frigoris violentiam protegat, & nostris liberaliora velamina corporibus praebet. Velut ouis frigidissimum, ita vestitissimum animal, & licet mollissimum, tutissimae valetudinis esse Deus voluit *r)*. At ob maius illud in vestit-

n) de re rust. L. VII. C. 2. p. m. 206. Strabo Mutinam solam nominat eum Scutano flumio, vbi lana περισσόν πολὺ καλλίστην Geogr. L. V. p. m. 234 dicitur.

o) Georgic. III. v. 385 p. m. 423. Notat hic Philargyrius lacta pascua lanam faceresolocem, id est, minutam, duram, hirsutam.

p) de subtil. L. X. p. m. 533, pabula, inquit, sterilia subtilitatem lanae augent, & ideo Anglica lana ut olim Milesta celebratur. Scaliger in exercit. 99. contra Cardan. p. 610. lanarum apud Britones & Belgas copiam, utrinque vero agri felicitatem agnoscit, & simul lanas laudat, quas dant hodie Apulia & Prouincia.

q) qui olim ab hostibus deuictis tributum lanae exegerunt 2. Reg. III. 4. Perfarum reges se distinguere lana a Turcis *Omaritis* voluerunt. Soff Arabibus lana dicitur, & nomen est familiae Regum Perfarum illo capitis velamento vrentium, in cuius medio ex lana conspiciata rubri coloris senis gradibus adfurgit pileus.

r) verba sunt Sani, Bochavri in hieroz. P. I. L. II. C. 45. p. m. 475. Negat

vestiendo homine meritum ovium adclamat iis poeta: *sic vos vos vobis vellera fertis oves!* & dignissima ratione huius in usum humanum benifici meminit *IOEVS*, *f)* dum patiperes ait vellere agnorum suorum incaluisse. Non dubitat *FR. BACO* de *VERVLA-MIO* *t)*, vestes ex lana, quod corpus exhauriant minus, lino praeferre licet tactu & mollitie incundiori, & *Hybernos* sylvestres scribit ingruente morbo nil prius curare, quam ut lintea e stratis tollant, & laneis pannis obuoluant corpus. *M. Aurelio Antonino*, cum frigido & languente ventriculo laborans confuleret *Galenum*, *u)* hic inquit, quandoquidem vobis regibus tutissima remedia admoueri debent, sufficiet manipulus lanae cum pauxillo uardini ynguenti ad ostium ventriculi positus. De aliis lanae speciebus, quae arborum sunt vel concharum, etiam inferius dicemus.

§. VII.

Neque vero illud vestitus sui tributum a solis animalium pelibus aut lana exegit desultoria hominum & rei vnus cito nimis pertaesa leuitas, sed & vegetabilium, quae par ministerium promitterent, vires scrutata reperit, quod spem sub maiori indies cultu confirmaret in vili ad primum adspectum lino, cuius seges, ut *Maro* queritur, vrit terram, & ut *Plinius* addit, deteriore reddidit. *a)* Etsi apud *Gracos Romano* que diu alius quam lanae & vellerum usus pro vestimento in honore non fuit, sensim tamen linum in la-

Negat *Columella* peste onnes laborare de re rustica. L. VII, C. 2. p. m. 606.

f) C. XXXI. v. 20.

t) in hist. vit. & morz. Op. p. m. 528. Rationem suggerit, quia in se aliquid vinctuosi lana habet, & hinc pulueres odorati inter lintea citius quam lanas virtutem perdunt. Quo spectat, quod cum commo valetudinis fieri multi iactant, laneis carmosinis sub indusio manire peccus.

u) de praecogn. ad Postum. C. XI. Op. T. IV. p. 218. H.

a) v. *Virgil. l. Georgic. v. 77. p. m. 191. Plin. in H. N. L. XIX. prooem. p. m. 1054.*

lanæ molliem tulum in pretio non minori haberi coepit. Inter prima & rudiora tentamina seruit stragularum loco dormientibus, vt *Vlyssi b)* in naui, vel nomine thoracis linei, quæ species armaturæ erat, vt *Aiaci apud Homerum c)* & post plura secula *Galbæ apud Suetonium d)*. Verum a communi vestitu abfuit diu e), vt licet interulam & tunicam distinguerent, illa tamen æque quam hæc

b) strauerunt illi *Phaeaces* in naui ἤγος τε λίνον stragulam & linum. *Homer. Odysf. XIII. v. 73.* dein v. 118 sustulerunt illam ex naui οὐν τε λίνον καὶ ἤγεις.

c) hinc λινόβαση dicitur *Homero II. II. v. 529.* Habebat ille thorax lineus tortos ex multis filis funiculos, nunc bilices nunc trilices secundum *Scaligerum*, vel erat linum decies & plus complicatum, & aceto vel vino austero probe salito maceratum, & telis vix penetrabile secundum *Jf. Casaubonum*, *Iphicrates* militari disciplina tam nobilis etiam pro ferreo oliū adhibito thorace, vt expeditiores milites essent, lineum substituit. *Corn. Nep. in vit. ei. C. 1.* Huc spectat *Thucydides Hist. L. I. 6. p. m. 6.* vbi χιτῶνας λινῆς, sc. lineos illos thoraces, (nam ὤρεξ & χυτῶν miscentur Graecis iudice *Salmasio*) suo tempore scribit *Atheniensibus* in vsu esse desisse. In quo vocis sensu non erat, cur *Garrf. Olearius in not. ad Philostr. vit. Apollon. L. I. C. I. Laertium* redargueret, qui lana vsum *Pythagoram* dixit, quod lineæ vestis vsus ad illa loca nondum transisset, in *vit. philof. L. 8. S. 19. p. m. 504.* maiori iure *Oëtav. Ferrarius de re vestiar. P. II. L. 4. C. 12, 167* redarguit *Lul. Pollicem in Onomast. L. VII. C. 16.* vbi *Arhemenienses* linea tunica talari vsos scribit, cum omnia vestimenta virilia tunc lanæ essent, feminis vero nullæ tunicæ talares.

d) in *vit. Galb. C. 20. p. m. 154.* Obuiam iuit seditosis militibus thorace lineo, parum tamen, vt ipse non dissimulauit, contra tot nauerones profuturo.

e) exigua linei mentio fit apud *Plautum*, *Plinius* vestium sub lana non æque sub lino meminit, aliquid tamen feminis tribuit. His vero apud hostes transrhenanos pulchriorem vestem quam lineam necesse ait. *H. N. L. XIX. C. 1. p. m. 155.* & *Tacitus de mor. Germ. C. 17. Op. p. m. 400* scribit feminas sæpe lineis amictibus velari, licet nuda sint brachia lacerti & proxima pars pectoris. An aliquid *Augustus* iam linei habuerit, colligunt, sed obscure nimis, ex *Sueton. in vit. Aug. C. 82. p. m. 488.*

haec lanae esset, & frequens hinc necessitas balnei ad detergendas sordes sub cute, quam lana textit, magis collectas. Viri prae feminis diu abstinerunt, donec sensim, qui in conuiuio ministrarent, ob expeditius sub vestitu tam leui ministerium, mox etiam milites, linea integumenta adhiberent, quorum mox, vt mos est, cum luxu inualuit vsus, sub imperio inprimis *Alexandri Seueri*, quem boni & puri linteaminis, id est, sine purpura & auro adpetentem LAMPRIDIVS f) appellat. Verum *Aegyptii*, a quibus lineae vestes per commercia ad plures gentes transferunt g), illarum vsus ab antiquissimis temporibus cognitum habebant. HERODOTVS h) lineis vestibus circa crura simbriatis amictos *Aegyptiorum* describit, superiniecta quidem lanae amicula, quam tamen inferre non licuit in aedes sacras, imo profanum fuit, cum eadem sepeliri. Sacerdotibus vero *Aegyptiis*, vt *Ammonis*, *Isidis*, *Osiridis* ob ingens munditiei & sanctitatis studium necesse fuit, omni triduo, ne quid sordium haereret, & corpus radere & sola veste linea tegere, tanquam in seruitio rerum diuinarum mundissima & candoris puri ac luminosi i). Reiecerunt ideo vestem laneam vt profanam, quoniam ab animali decerpi lanam, adeoque has vestes ex mortali materia

fi-

- f) *Hist. Aug. script. VI. Ed. Salmaf. p. 127. B.* Solebant iam lineae etiam vestes auro & purpura clauari, at clauus purpurei asperas reddebant, aurei rigidas. Igitur dementes *Alexander* vocat, qui non contenti purpuram linteis asperitatem dedisse, auro adderent rigorem.
- g) *Vopiscus in vita Carini vestes Romae lineas ex Aegypto petitas memorat script. hist. Aug. VI. p. m. 254.*
- h) *L. II. C. 81. p. m. 118.* Ad hanc normam in *Orphicis* & *Bucchicis* humari profanum fuit.
- i) *ib. C. 37. p. 102.* *Apuleius* lineum textum quoque purissimum rebus diuinis velamen vocat *Apol. II. p. m. 131.* Haec pariter verba eius l. c. subiunctio: mundissima lini seges est, at lana segnissimi pecoris excrementum, pecudi detracta, etiam inde *Orphei* & *Pythagorae* scitatis profanus vestitus. Secutus hos duces *Apollonius Tyanae* diuina sibi in lino somnia promittit. in *Orat. ad Domitian. v. Philostrat. in vit. Apoll. L. VIII. C. 5. p. m. 334.*

D

fieri, sibi aliisque persuaserunt. Lineam telae genus, PHILON^{k)} inquit, non est a re mortali, ἐν μινδὸς τῶν ἀποθνήσκόντων: est vero, ut PLYTARCHVS^{l)} ad illam veterum mentem loquitur, e re immortalis, ἐξ ἀθανάτου τῆς γῆς. Atque illi sunt, quos caluos & linigeros MARTIALIS^{m)}, velut ipsum *Isidis* numen linigerum NASOⁿ⁾ dixit. Vero simile putat POLYD. VERGILIUS^{o)}, vestes sacras *Hebraeorum*, diuina lege sacerdotibus praescriptas, primum ab *Aegyptiis*, at sine horum superstitionibus, ad proprii & purioris cultus ornatum, sub vsu etiam restrictiori, petitas esse. Nam Ψ^{p)} siue byssum, qua vsos *Hebraeos* legimus, *Abarbanel* limum *Aegyptium* vocat in specie sua praestantissimum, idque in *Aegypto* vnicè nasci *Aben-Ezra* adfirmat^{p)}, isque illa vox occurrit, ubi *Pharao* inter alia munera vestem byssinam *Iosepho* q) obtulit. Quod tamen non prohibet, cum res fere omnis sub aliquo coeli fauore mittat quaquaersum colonos suos, quin credam, *Hebraeis* etiam & *Graecis* inquilinam byssum fuisse. *Plinius* lino byssino
alta.

k) de monarch. L. II. p. m. 823. D.

l) de Isid. & Osir. Op. T. II. p. 352. E.

m) Epigr. XII. 29. p. m. 491. Graecum quoque linigerum vocat *Inu-nalis* Sat. VI. v. 533. p. m. 178.

n) Ep. ex Ponto L. I. v. 51.

o) de inuentor. rer. L. IV. C. 7. Restrictior autem ille vsus elucet maxime ex *Ezech.* XLIV. 17. 18. 19, ubi sacerdotes sub ingressu interioris atrii vestes lineas induere, minime sacris sub lanca fungitiaras quoque in capite lineas, & femoralia super lumbis linea gestare iubentur, at deponere iterum finitis sacris.

p) vterque in *Comment. ad Exod.* XXV. 5. Neque aliter *Münsterus* & *Mercerus* sub voce Ψ indicant, quam byssum esse, & ex sola *Aegypto* provenire. conf. *I. Spencersi de leg. Hebr. rit.* L. III. C. 5. ubi de linea sacerdotum veste agit, & p. m. 830 contra *Bochartum* *Huetium* & *Filescum* pugnat, qui ab *Hebraeis* ad *Aegyptios* transiisse vsu vestis lineae sacerdotum malunt.

q) *Gen.* XLI. v. 42. Credibile est, commercia cum *Aegyptiis*, quae sub *Salomone* deinceps floruerunt, *Reg. X.* 28. talia etiam in sacros *Hebraeorum* vsus necessaria attulisse.

alterum ab asbestino r) locum tribuens has mulierum delicias circa *Elin* in *Achaia* geminare ait, & *Pausanias* s) inter *Elei* agri miracula byssum referens haud aliis in tota *Graccia* locis nasci testatur: imo addit, illam byssum *Hebraco* non imparem esse. Probabilius etiam primae patriae iura adferi *Indis* posse videntur, apud quos abundare linum, hinc incolas lineis vestibus amiciri & nobiliores quidem bysso, quam ex *India Aegyptus* in sacros vsos acceperit, scribit *Philostratus* t). Sed non est in re haerendum nimis, quam *Guil. Pancirollus* u) inter deperditas numerat, & in qua lanam & linum confundi multi coarguunt. Palam est, lanam, si pecudis noie esset, sed arborum fructumque, vt gossypium, priscis passim lini nomine censerit. Haud dubitat *Plinius* w) mentione facta lanigerarum arborum in *Insula Tylor*, quae fructum cucurbitae similem ferunt, in quo rupto pilae lanuginis adparent, id simul indicare, pretioso inde linteo vestes fieri. Idem paulo post de fructicis lanugine habet, linteae *Indicis* praestantiora hinc obtineri. x) Cum his conspirat, quae ex *Nearcho Arriani* y) refert, lineis vestibus *Indor*, & ex lino quidem arborum vt, quod reliquis candidius sit, vel

r) *H. N. L. XIX. C. 1. p. m. 157* principatum dat lino asbestino in adustis *Indiae* locis, quod, par pretio margaritis, ardendo adhaeruit viti, & non consumi in igne, sed a sordibus purgari, unde funebres regum tunicae pro separanda corporis faujlla a reliquo cinere,

s) *L. IV. Eliacor. p. m. 130. gr. text. 151.*

t) in *vit. Apollon. Tyan. L. II. C. 20. p. m. 71.* Haud fecus *Isidorus L. XIX. C. 27 & Polux L. VII. C. 17. p. m. 741* byssum vocant speciem lini apud *Indos* candidissimi & tenuissimi. Hoc cum saepe purpureum colorem imbiberet, iunguntur variis locis byssus & purpura, vt in diuite epulone *Luc. XVI. 19.* imo apud *Hesychium* & *Suidam* videas passim confundi.

u) *rer. memorab. f. deperdit. Tit. V. p. 17. sq.*

w) *H. N. L. XII. C. 10. p. m. 860* praecunte *Theophrasto* in *Hist. plant. L. IV. C. 9. p. m. 85.* Multas ait reperiri in *Insula Tylor* linigeras arbores, quae pro fructu dant lanam, & ex hac varias telas, viles & pretiosas, fieri.

x) *ib. L. XII. C. 11. ex luba refert.*

y) in *Hist. Indic. post hist. exped. Alex. p. m. 330, 16.*

vel, quia nigri *Indi*, candidius adpareat. Ipsum praeslantissimum linum, de quo diximus, byssum diserte *Philostratus* z) arbori tribuit, quae magnitudinem populi, folia falicis habet. In his ut constans vocis lini sensus non est, ita probabilior sit *SALMASII* a) coniectura, quae negat aliud linum quam lanam arborum *Indis* in usu fuisse, quippe quos suis vestiri arboribus, hasque in fructu complecti lanam, quae pulchritudine & bonitate ouillam superet, *HERODOTI* b) verba docent. Sigillatim *Aegyptiis* ex vero lino vestes quidem fuisse inter varia fatiui lini genera non abnuo, at ex lana arborum accessit gossypium. Nec penitus hic excludo byssum, quae cum Hebraeorum *וול*, quod *Iunius & Tremellius* per linum xylinum vertunt c), crebro auctorum usu congruit. Id suadet *POLLUX* d), qui a lana arborum *Aegyptiacarum* vestes confici lino simillimas sed spissiores tradit, & adhuc magis *PLINIUS* e) qui de frutice superioris *Aegypti* ad *Arabiam* vergentis differens fructum describit instar barbatae nucis, ex cuius interiori bombyce nee lanuginem, vnde lina xylina fiunt, iis verbis testatur, quae partim ambiguum lini sensum confirmant, partim etiam bombycis degenerasse nomen, ut pro verme, nunc etiam molliorem quamlibet lanuginem arborum fruticumque, texendis vestibus idoneam, notare coeperit, ostendunt. Noua hinc & barbara vox bambax f) nata est dicto conueniens frutici, quem *Plinius* iam tunc aliquibus

z) *l. c. in vit. Apoll. Tyan. p. m. 71.*

a) *Exercit. Plin. in Solin. p. m. 701. 702, ubi Melam, qui l. c. L. III. C. 7. p. m. 275 Indos alios vestiri lino alios lana scribit, indicato erroris fonte redarguit, simulque Solinum ipsum, iisdem fere Melae verbis usum, quamuis pro furto celando alios testes citet.*

b) *Hist. L. III. 106. p. m. 201. Vocat & Dionysius texta lintea Indorum orb. descr. v. 1116, p. m. 96.*

c) *ad Exod. XXV. 4 & alia loca.*

d) *Onomastic. L. VII. C. 17. p. m. 740.*

e) *H. N. L. 19. C. 1. p. m. 156.*

f) recentiores *Graeci* vocarunt *Βάμβαξ*, apud nostrates a mali cotonei forma, quam fructus arboris saepe habet, a quo illa lanugo, ipsa *Cattunum* audit, vulgo *Baumwolle*.

bus *gossypion*, pluribus xylon audire, & gratissimas vestes sacerdotibus *Aegypti* praebere monuit. Pedem paulisper in hac ipsa refigimus inter linum & lanam media, & nostro etiam aeuo non parui ad vestitum momenti. Neque enim eam soli iam *Indiae*, *Ara-biae* & *Aegypto* debemus, sed & inter *Europaeos* hodie reperitur, vt tam remotis locis vnice petere necesse non sit g). Nasci fruticem in *Gallia* ex *India* allatum seque in horto regio pomum eius vidisse, quod dehincens flocci glumum exhibuit, *Harduinus* ad dictum *Plinii* locum commemorat. At IO. RVELLIUS h) audio, inquit, in *Gallia* nasci ex *Italia* allatum. Nec vero ism in *Italia* vt olim occurrit referente *Bellonio*, in *Apulia* tamen vberior prouentus est, maxime in *Sicilia*, *Cypro*, *Creta*, *Melita* insulis, imò nec *Germanorum* hortos penitus destituit. Herbaceum *gossypium*, quale *Cretense*, & quod inter lina possit propius, modo quod his lotis crescat candor in illis minuat, recenseri, apud aut vsitatus est, quin hoc ipsi *Aegyptii*, quibus teste *Alpino* arboreum vnice suppetit, ad se transferri curant, vt sileam de ingenti adhuc apud exteros cultu i). Bene siccata haec lanugo & prouido vsu sanguinem

g) de hoc confer *Iac. Dalechamp. hist. plant. T. I. L. II. C. 53. p. 221* & *Io. Bauhini Hist. plant. T. I. L. III. C. 52. ad 53 p. 343-7*. Characterem plantae & species sex, nempe xyli arborei nunc caule laeui nunc spinoso nunc flore albo, porro herbacei, deinde gemini *Americani* habet *Tournefort* in *instit. rei herb. T. I. Cl. I. S. 7. gen. 7. p. m. 101. Casp. Bauhinus in Pinac. Th. Bot. L. XI. S. 5. p. 430* tantum *gossypium* frutescens semine albo, arboreum caule laeui, & aliud spinoso, denique *Iauanense* falcis folio distinguit. Confer *cel. Linnaeum*, qui inter polyandria monogynia numerat de *gen. plant. Cl. XIII. 580. p. m. 227. mat. med. Cl. XVI. 341 p. 320.*

h) de *Natur. stirp. L. II. C. 150 p. m. 463* fruticem vocat exiguum lanigerum pallido folio.

i) quo refer *Sinenses*, qui, vt ex *Atlante Sinico* discimus, per XVIII iam secula in hoc opere occupati textores 200000 in vna ciuitate *Xanghai* in *Nancking* habent, vnde reditus imperatoris quotannis 250000 aurei, conf. *Labar. itin. Americ. T. II. p. 401* & alios

in vulnere manantem fislit *k*), fotu certe eximio corpus, quod vestit, tuetur. Non proflus, dum dubiae lanae, quae ouium non est, mentio incidit, intacta relinquo vellera maris. Nam & piscari vestitum contigit iudice TERTVLLIANO *l*), cum in conchis mucosa lanofitas reperiatur, ex qua confectae vestis primum inter Graecos meminisse Procopium iudicat, qui de hoc argumento fufe scripsit s. BOCHARTVS *m*). Marfuppium tale etiam recentiori aeuo vidit apud cubicularium Henrici IV. IS. CASAVBONVS *n*) Verum hae telae, quae magis ad lanam, aliaeque ex ipfo regno fossilii petitae, quae propius ad linum accedunt, vt ex lapide Caryfthio *o*) in Euboea, e quo olim mappae, mantilia, innolucra capium & alia

passim multos, vt Sponium, Dampier, Chardin, Tavernier, qui illa commercia in Iapan, Guzerate, Persia, Macassar & aliis locis illustrant.

k) refert inter illa, quae sanguinem sistunt a vulnere etiam paulo maiorum vasorum Peritus in Mem. de l'Acad. R. des Sc. 1732 p. m. 37. At I. c. Baubinius l. c. p. 345 non nimis probat Chirurgorum morem vena secta applicandi bambacem, cum filamenta vulnus ingressa pus generent & coalitum retardent.

l) de pallio C. III. p. m. 15.

m) Hieroz. P. I. L. II. C. 45. p. 488. sq. Ostendit, Hebraeos per τὸ πλεον ἐξου lanam pinnae s. conchae margaritiferae intellexisse, quod vellus marinum maiori studio, quam lanam ouium, quaesitum esse Basilius in hexaem. Hom. VII. testatur, & cum eo Ambrosius hexaem. L. V. C. 2. aureum lanae illi colorem, omni arte inimitabilem, tribuit. Ipfius conchae ante Androsphenem apud Aithen. L. III. C. 13. p. m. 93 & Iubam apud Plinium H. N. L. 9. C. 75. p. m. 522 nemo Graecorum notitiam habuit vel dedit. Mirabile hoc pilorum germen flauis virginis cincinnis illigatum Man. Phile de animal. C. 88 & chlamydem ex his lanis Procopius de aedif. Iustin. L. III. describit.

n) Not. in Athen. l. c. C. XI. p. 173.

o) Strab. Geogr. L. X. p. m. 684. B. apud Caristum ait lapidem nasci, qui plectitur & textur, vnde mantilia: vbi sordes contraxerunt in flammam iniecta perinde ac lotione linteorum maculae eluuntur. Conueniunt, quae de amiantho legimus, nec is forte alius,

alia parata, quippe extra usum tantum non omnem hodie posita, merito hic praetereuntur.

§. VIII.

Etiam ab insectis nouum accessit vestimenti decus. Apud *Seres* Indiae populum, qui regni hodie *Chinensis* partem borealem incoluerunt, natum est sericeum, opus bombycum, quod inde ad *Persas*, *Medos*, *Affyrios*, & his ab *Alexandro M.* deuictis ad *Graecos*, denique ad *Romanos* sub florentissimo rerum suarum statu transit: illa ut *Dio b)* ait, barbarae luxuriae textura, quae mox in immodicam nobiliorum Romae mulierum luxum cessit. Fuit hoc filum auro *ισόχρυσον c)*, cum libra serici libra auri emeretur vsque ad aeuum *Iustiniani*, quem leaturum pretia, quia cum Persis iam hostibus

- a) *Graecis* hic vermis *σὴρ* adpellatur a *Seribus*, hi ipsi alio nomine insigniuerunt, & iam notante *Pausania* in cellulis aestiuis & hibernis nutriuerunt, donec sub arboribus textile opus facerent. *Eliac. poster. ad finem p. m. 174. in text. lat. p. 265 in graec.* Non est, cur hos vermes distinguere a bombycibus velit *Laz. Bayfius de re vest. c. 5.*
- b) L. XLIII. 24. p. m. 358. attingit magnos sumtus *Iul. Caesaris* in vela serica, *παρατετάσματα σερικά*, quibus theatra in publicis spectaculis textit.
- c) quamdiu serica ad *Persas* allata, inde *Romam* per mercatores *Romanos*, pretia eius legimus *ὄμοιοι τὰ χρυσίου*. Si sub *Aureliano* libra serici XL aureis, sub *Iustiniano* LXII constitit, res tamen vna est, cum sub illo ex libra auri cuderentur XL aurei, sub hoc LXXII. At holueri libra quadruplo auri constitit. Dicta vero est *holonera* vestis, quae tota vero colore, id est, purpureo in stamine & subtemine tincta esset. Plus Oct. *Ferrario* placet vox pure graeca licet corrupta *ἐλοπέφρα*. de re vestiar. L. II. C. XI. p. m. 161.
- d) Voluerat *Iustinianus* libram serici ad octo aureos reducere, sed cessauit negotiatio, & restitui antiqua pretia oportuit, donec monachi illi allata oua in fumo collocata inque vermes versa alerent mori foliis, ut & his locis sericum texerent, de quo fuit *Procopius* L. IV. *Gorbicor*. C. 1. p. 613, & ex eo *Zonaras* *annal.* T. II. C. 14. *Ed. du Fresne* p. 69. C.

bus illud commercium erat, monachi quidam, qui ex *India Byzantium* venerant, edocuerunt de veris serici natalibus, nempe neri a vermibus, quorum ouula translata fotu animari extra patriam possent, & in vermes mutari, qui texunt sericum. Quo inter proposita praemia facto bombycum *Indiae* prima colonia coepit in *Europa* stabiliri. Veteres pro fructu arborum habebant, in quarum corticibus STRABO e) in foliis PLINIVS f) AMMIANVS g) & alii hanc lanuginem nasci, depectique sibi & aliis persuaserunt. *Coom* bombycinum iam ARISTOTELE h) notum inferioris ordinis fuit & crassioris sili, non tam ob discrimen vermium quam telae, cum *Ser-*

res

- e) *Geogr.* L. XV, p. m. 1016 B. Qui tamen hic malunt legere cum quibusdam *ἐν Φύλλω* ex corticibus, conciliant cum ceteris Strabonis sententiam. *Virgilius Georg.* II. dixit quoque *Seres* tenuia foliis vellera depectere; *Seruius* suspicatur, id de vermibus eum intelligere, at id repugnat communi circa haec aevi huius caliginii.
- f) *H. N. L.* VI, C. 17. p. m. 316. *Seres* ait lanificio sylvarum nobiles perfusam aqua frondium canitiem depectere.
- g) *rev. gesti.* L. XXIII. C. 6. p. m. 412. *Seres* vocat pacatos, nulli finitiorum molestos, imo reliquorum mortalium coetum fugientes, qui tamen, dum haec vellera arborum, hanc ex liquore & lanugine mistam subtilitatem tenerissimam pectunt, subtemina nent, serica conficiunt, ad fluvium emtores admittunt, nec pretia linguae commercio sed folis oculis aestimant. Habet illa ex *Solino*, hic pleraque ex *Plinio*.
- h) *Hist. animal.* L. V. C. 19. *Ed. du Vall.* T. II. p. 310 E. Retorquent mulieres eo indice haec bombycina in filum & telam. Primam textricem in ea insula *Pamphilam Laroi filiam* vocat. Dum auctores alii *Coom* alii *Ceum* vocant hoc bombycinum, vetat *P. Fabri* ambigere multum de his vestibus in insula tum *Coom* tum *Cea* textis. *Semestr.* L. I. C. 16. p. m. 93. *Plinius H. N. L.* XI. C. 27. p. m. 604. primam, quae redordiri rursusque texere bombycinum iuuenit, mulierem in *Ceo* vocat, vnde credibile fit, *Assyriam* bombycinam, quae ipsa serica est, & cuius eodem loco *Plinius* meminit, sub *Cearum* mulierum, vti deinde sub *Romanarum*, manu in delicatius filum retexam esse. v. *Salmas. Exerc. Plin. in Solin.* C. 7. p. m. 101. vbi de *Coo* bombycino & *Ceo* loquitur, & C. 59. p. 695, vbi prosequitur, quae de auro diximus, ex quo auri varii ponderis cusi,

res filum ex stamine, intra quod adhuc haereret bombyx, *Coi*, postquam euolauit papilio, eliquarent, ut docte illustravit *Salmasius* 1). Igitur etsi commune utrisque telis esse poterat bombycini nomen, ob natales tamen serici ex interiori *Asia* allati diu ignoratos, soli *Coo*, de cuius ex vermibus origine omnibus & dudum constitit, obhaesit constantius illud nomen, ut tamen iure miremur, reuerentiam veteris erroris, sericum lanuginem arborum esse, magnos adhuc elapsi seculi criticos, ut *IUST. LIPSIVM* k) & *ANDR. TIRAQUELLVM* l) vindices reperisse; cum non modo lux aliqua veri ortus, licet tenuior, antiquis passim adfulserit m), sed & post *Iustiniani* aeuum indies plenior rem totam extra controuersiam posuerit. In serico ob teneri filii praestantiam feminae exultabant, in *Coo* bombycino diu adquiescebant viri, & cum ad eundem luxum ruerent, obstitit senatus consultum sub *Tiberio*, vetuitque ne serica vestis foedaret viros.

i) in *notis ad pallium Tertull. p. m. 226 & 246.* Notamus & hodie, artifices, ne prorumpat papilio, soli aestuanti expositos in folliculo vermes interficere, vel in fumo torrere. *ib. p. 234. Iac. Dalechamp. in not. ad Plin. p. m. 245* bene describit genesin vermium omnium: ait arborum sine discrimine foliis vestis, ut fronde mori albae pastos tenuem magis & pretiosam lanam praebere.

k) *Excurs. in L. II. 23. annal. Taciti p. m. 500 C.* Byssinum a lino, bombycinum a verme, sericum ab arborum lana deriuat: nec id sine errore est, byssum & sericum solo nomine iam superesse, bombycinum *Coom* mansisse.

l) in *II. leg. connub. gloss. I. Op. P. III. p. m. 50. 18.* motus auctoritate *Vlpiani & Pauli* sericum ait ab arboribus deperi, bombycinum a vermibus neri. His, quibus male confidit, probro non erat ignorantia toti illi aeuo communis.

m) iam *Chrysostomus* vestem sericam vocauit τῶν σκολήκων ὕφασμα. & in *I. Ep. ad Timoth. C. I. homil. I. Op. T. VI. p. m. 415* vestem illam pretiosam, inquit, vermes gignunt & perdunt, τὴν τρεῖς καὶ ἀπολλύει. Bene *Isidorus* (male notatus *Lipso*) *L. 19 C. 27.* Seres, inquit, primi miserunt hanc vermium telam circa arbores. Ambigit paululum *Iul. Pollux*, & reperiri ait, qui ab animalibus *Serum* telam nasci statuunt, *Onomast. L. VII. segm. 76. p. m. 742.*

viros n). Nempe sub illa tenuitate pellucebat vestis & fere nuda-
 bat corpora, hinc parum decora viris o), nec feminis quidem, lice-
 in illas lex indulgentior esset: an enim tam longinquo orbe peti
 debuit, vt in publico matrona transluceret? Quibus PLINII p)
 verbis similia habet SENECA q): vestes, inquit, sericas video, in
 quibus nihil est, quo defendi aut corpus possit aut pudor; quibus
 sumtis parum liquido, nudam se non esse, mulier irabit. Per-
 git, ingenti sumtu ab ignotis etiam ad commercia gentibus haec
 accersuntur, vt matronae nostrae, ne adulteris quidem, plus sui in
 cubiculo quam publico ostendant. Verum nec censura illa a ma-
 gistris morum, neque a lege, cuius auctoritatem non semper *Cato-
 nes* tuebantur, impedire potuit, quo minus laxatis breui vinculis vsus
 ferici, licet vestientis minus quam ostentantis corpora, viris ae-
 que quam feminis permitteretur. Primus *Heliogabalus* r) vestem
 holosericam induit, quam sibi suisque *Aurelianus* negavit s), cum
 antea nomine sericarum tantum subsericae venirent, vbi flamma
 ex

- e) Tacitus *annal.* II. C. 33 p. m. 122 senatus consultum vocat, *Dio
 Cassius* L. VII. 15. p. m. 360 edictum *Tiberii* consulibus *Tauro* &
Libone. At vsus paulo post *Caligula* est sedens inter duos consu-
 les περιπετάσματος σηκούς χησοάμενος ib. L. 19. 12 p. m. 915.
 Iteratum tamen edictum sub *Severo* fuit eodem teste *Dione*.
 o) Huic leuitati vestium sub aestiuo calore illudit *Iuuenalis Sat.* II,
 71. p. m. 36.

Aestiuo nudus agas! minus est insania turpis.
 Et *Plinius* l. c. L. XI. C. 29. p. m. 604, in tantum inquit a fornice
 gerenda discessere mores, vt oneri sint etiam vestes.

- p) ib. L. VI. C. 17. p. m. 316.
 q) de *benef.* L. VII. C. 9. p. m. 845. & alio loco: in tali veste
 non puto nullum corporis auxilium, sed nullum pudoris est: Huc
 respiciens *Clemens Alex. paedag.* L. II. p. m. 234, 31 damnat ve-
 stem mulieris, quae το σχιμα της γυναικτος oculere ne-
 quit Nec minus *Hieronymus* in *Instit. filiae ad Laetam* bomby-
 cum telas & *Serum* vellera reiiciens pudicis ait oculis feminas sub
 his nudas adparere.
 r) v. *Lamprid.* in *vita Heliogab.* C. 26. p. m. 495.
 s) v. *Vopisc.* in *vita Aurel.* C. 45 p. m. 886.

ex lineo, subtemen ex serico erat, ibi vtrumque ex serico. Exoleuit sensum *Coom* bombycinum & cessit serico, cum huic mulieres Romanae tam delicatam & pellucidam formam noua arte conciliare didicissent, texta serica, quae a *Seribus* pressa magis & densata acceperant, filatim resoluendo & tenuem telam redordiendo, vti ex *Plinio* *SALMASIVS*) colligit. Nostra aetate tanta tenuitas, quae siuilem censuram meretur, argui non potest. Iam enim, inquit *GERH. IO. VOSSIVS* u), quid serica veste aestiuo tempore aptius? imo ipso vel hiberno vel verno vel autumnali? Addit, quae illam laudem, cum ex dictis suspecta fieri possit, confirmant: in aestu magno ob leuitatem accommodatissimam tafetata: in minori ormesina: hieme conducunt telpa & velutum, quorum vtrumque pondere suo & villis calefacit: vere & autumnno laudatur rasa. Aliquam hic cultior ars, & vt adparet ad valetudinem attentior, deleuit maculam, luxui nil dempsit, cui iam fauet praeter inquilinum sericum, copia adhuc eius, quod ab Indis Persis & ipsis Chinesibus, qui veteres Seres u) sub se complectuntur x) & albo praestantissimo abundant, commercii beneficio aduehitur. In qua vbertate negligi fortassis potest, quod passim de inquilinis Europae bombycibus legimus, qui sub pari fotu non dispar telae genus promittunt. In *Calabria*, inquit *I. C. SCALIGERY*), neglectos in arboribus vermiculos sine cura cultuque sericum facere vidimus, e quibus detrahunt illud incolae. Certe ab ipsis araneis, quibus cognationem magnam cum bombycibus veteres tribuerunt, capta in Galliis experimenta produxerunt telam, quae

e) in not. ad *Terrull. de pallio* p. m. 247 ad *Plinii* L. VI. C. 17. de lanicio Serum.

u) de orig. & progr. *Idololatry*. L. IV. C. 90 p. m. 163.

x) *I. C. Scaliger* hordam *Tarravorum* vocat, & *Seras* ciuitatem in extremis *Persiae*, in qua tantum illius operis fiat, vt dena millia pondo serici in quotidianas operas dispendentur. v. *Exerc. contra Cardan.* 158. p. 506. Conf. *I. B. Tavernier Reisebesch.* L. II. p. m. 110 de *Kasembazar* in *Bengala* &c.

y) *ib.* p. 505.

quae non cedere multum sericeae visa est. Cum praefes camerae Monspelienfis *Bonz*) primam sub mirifico successu attentionem mouisset, instinctu academiae regiae scientiarum examen subiit vir ad talia indaganda natus *REAVMVR*, qui expensis difficultatibus circa araneos huic operi non nisi in certa classe idoneos, & aegrius etiam alendos separatimque fouendos, & quorum ad libram serici praebendam 55296 requirantur, cum bombycum 2304 sufficiant, concludit, nullum hic facile sperari posse laboris vel sumtuum compendium.

§. IX.

Succincte & quasi in transitu aliam attingo vestitui seruien-
tem materiam, apud nos quidem, quibus in delectu plus arbitrii
est, fere obsoletam. Papyrus planta palustris *Aegypti* vicinarum-
que regionum praeter insigne illud beneficium, vt iam ab *Alexan-*
dri M. temporibus, imo fortassis ante illa, chartae copiam dederit,
cuius

- 2) v. *Memoir. de l'Ac. des Sc. A. 1710. Ed. Paris, p. 386 ad 408.* Miferat laudatus *Bon* ad Academiam tibialia & manicas ex nouo serico, non aequae tamen, vt de *la Hire* sensit, splendente, ob filum *Reaumurio* iudice politum minus & magis lanecum. Hic inter difficultates ingeniosi alioquin inuenti recenset 1) araneorum plurimas classes hoc vsu excludi, prae reliquis conuenire, quas *va-gas Hombergius* vocat, quae non tam retia struunt, quam venarum insecta. 2) ali infectis solis, vt muscis, at & crucis, millepedibus, vermibus terrae, quos in hortis & campis post pluuiam noctem colligere vbertim licet, & inprimis iuniorum autum plumis, quibus mollicula pulpa inhaeret 3) separatim, quia se mutuo mordent & necant, in cellulis suis non sine molestia adseruari, hinc, licet stupenda araneorum fecunditas sit, plurimas sine vsu perire. 4) ratione ponderis inuoluera ouorum se habere inter araneas & bombyces, vt 1 ad 4 & post depurationem ibi cum magna iactura coniunctam, vt 1 ad 12. *Ibidem* p. 405. ad filum serici, quo netrices vti solent, requiri ait circiter 36000 fila ex aranca. Addit, maiores Americanas, si transferre oua placeret, forsitan plus praebituras esse. *Eusf. Nierenberg, Hist. Nat. L. 13. C. 26. p. 291* scribit, apud *Cuba* telas araneis tam firmas esse, vt passeris inuoluere, & feminis calantiae s. regmina capitis inde parari queant.

cuius vsu, vt cum *Plinio* dicam a), humanitas vitae & memoria
con-

a) *Plinius* H. N. L. II. C. XI. p. m. 690 papyrus hanc supra palustres gurgites, maxime in stagnante colluue *Nili*, arundinis forma eminentem describit, ex cuius interiori cortice, qui *βίβλος* dicitur, philyrae acu diuisae tenues & laetae, in medio optimae versus corticem viliores, diu magnam in scribentium vsum attulerunt commoditatem. Coepit haec papyrus charta dici ab epistolari, cui maxime seruit officio, quo scribentes se mutuo saluere & gaudere iuebant: nam *χαρτη* a *χαλσεν* est. Mansit nomen chartae, quamuis successerint in papyri vsum ramenta serica, gossypina, bombycina & lineae, discerpta in puluem, contusa & sub aere expansa & siccata. Aiunt, cui *Romano*, qui fragmen lini vel simile, ore maceratum, tenuatum siccatumque deprehendit idoneum, cui litterae atramento inscriberentur, suboluisse nouae artis rudimenta. Solertius hodie disquirunt, quo factum id aeuo sit? Id sane constat ex *Eustachii schol.* ad *Homeri* *Odyss.* *Φ.* p. 1013. illo tempore sc. seculo XII *εὐλαξόπτισ* s. chartam ex ligno, sic enim papyrus vocabant, abrogata fuisse. At non protinus maceratum linum successit, vt *Salmastius* suspicatur, nec coriacea s. pergamenae membranae, vt *Ludwigio* visum est, cum haec in simultaneo vsu ante & post ea tempora fuerint. Serica sane, quae dudum chartae *Chinensium* seruiuerunt, & bombycina, e quibus *Wormariensi* codicem ad *A.* 1077 *Henr. Canegierer* allegat, poterant cito in praecedentium temporum luxu, quibus satis erat ex vitrisque vt & gossypinis recrementorum, ad illa tentamina imitare, sub quibus papyro, vt re exotica, carere licuit. Nec cortices alios arborum excludo, quibus propior cum papyro, quam deserebant, cognatio videri poterat. Iam seculo IV *Symachus* L. IV. *epist.* 34. p. m. 165 de pugillaribus tiliac, de corticibus caducis, de lineis textis, de sericis voluminibus loquitur. Lini aiunt non statim copiam fuisse, & *Naudaeus* coniugem *Caroli VII* primis infidulis lineae vsam scribit in *hist. Ludov.* XI. p. 31. At *Plinius* cum scripserit, vniuersam *Galliam* texere elino, in *prooem.* ad L. 19. & *Tacitus Germanorum* feminas testetur amictus lineos amare, de *mor. Germ.* 17. imo septentrio lini inopia haud facile inquam laborauerit, & hinc charta lineae *Scaligero* inuentum *Germanorum* visum sit, hoc certe sub maiori artis cultu mox vniue ob insigne sumtuum leuamentum coepit in vsum trahi, vix
tamen

constat, duplex quoque habuit meritum, ut aleret *b*) & vestiret. Non hic dicam de pappo, quo Deos suos olim coronabant *c*) nec de diademate papyraceo *Isidis d*), Deorumque & Principum *e*), sed

tamen ante initium Sec. XIII, ut *Scipio Maffei* coniecit, vel docent monumenta ex linea charta, quae *A. C. Ducaret* ad A. 1281 ad 1347 *Londini* extare docuit. Interdum iusta dubitatio est circa antiquitatem, & an vere linea sint reperta monumenta, ut *Hispana Gr. Mayantii*. Plus vero lucis indices promittit plenum omnium doctrinae litterarum commercium eximii viri *Ger. Meermannii*, qui & sua & ab eruditissimis viris *Mayantio*, *Longolio*, *Heringio*, *Gottschedio*, *Belio*, *Popinio* aliisque suggesta, ipsaque simul varia chartae lineae specimina ex antiquissimis temporibus nuper cum societate regia scientiarum, quae *Goringae* floret, benevole communicavit. Haec a praesenti scopo ne aliena penitus videantur, chartam hanc ipsam, qua nunc papyro loco utimur, in re quoque vestitaria nomen habere animaduerto. Mirabilis inde & concinna tapetum fabrica nata non solum est, quae domos ornant & oculos pascit, sed & legi possunt, quae de vestitu e papyro in *Gallia* nuper introducto inter feminas aulicas praecunte *D. de Berry* suggestit *S. A. Flachs Lips. in disp. 1718*. habita.

b) Summam & frequentissimam opem in re cibaria praebet, & interia, quae in *Aegypto* praesant dulcedine & copia alimentis, refertur a *Theophrasto* in *hist. plant.* L. IV. C. 9. p. m. 26. Omnes incolae, inquit, & crudum & clixum & assum manducant, & succum deorant, id autem quod manducarunt, exspuunt. Dicitur ideo *Aegyptii* sunt *πρωτοφαγοί* nec video, quid prohibeat sensu proprio sumere, quod *Firmus Aureliani* tempore *Aegypto* positus & purpura tituloque *Augusti* usus dixit, se papyri & glutinis tantum habere, ut exercitum alere posset. Plurimi tamen de pretio intelligunt. v. *Salmaf. not. in script. Hist. Aug. VI. p. 443*.

c) *Plinius l. c.* florem papyri nominat, at caute florem hinc fingas, qui nullus, monet in notis ad illum locum p. 690 *Harvinius*. Eo iudice dicere *Plinius* voluit, loco florum papyro Deos coronari coepisse.

d) Quod *Ostrin* lugens deposuisse dicitur in orbe *Phoenicia* hinc *Βύβλος* dicta v. *Stephan. Byz. de urb. & pop. p. m. 247*.

e) v. *Appian. Hist. Rom. de bello. Mithrid. p. m. 333*. Cum *Pharnacem*, filium *Mithridatis*, regem renunciaturi essent milites, vni horum depromptam ex aede sacra membranam papyraceam capiti diadematis loco imposuit. Idem *Appianus de bell. Syr. p. m. 175*

sale

sed quod papyrus vestimenti aliquid, ἐδῆρας τῶας teste THEOPHRASTO f) dederit. Simile ex se praebet papyrus vulgaris aliarum regionum, φλῆς πάλπυρος vulgo scirpus dicta, non in Calabria & Apulia, sed nec in India, infrequens, ex qua vestem scirpeam ἐδῆρα φλόβην Indis circa paludes HERODOTVS g) tribuit. Nec aliis arborum corticibus vestiri nouum fuit in illa barbari aeuī caligine. Massagetar, qui in Insulis degunt & pecore ac lana carent, se amicire arborum corticibus STRABO h) notat. Quin petierunt a plantis & bulbis laniferis hunc amictum. Tale genus laniferarum herbarum circa littora describit THEOPHRASTVS i), vbi ex lana, quae sub primis tunicis est medio loco inter internum, quod manditur, & externum, togae & alia vestimenta textuntur. Omitto vestes ex lanugine acanthii k), quod spinæ genus est. Plura enim de lana illa improprie sic dicta superius attigimus.

§. X.

Tanta, quam in potioribus attigimus, materiae vestiarum vbertas confirmat Naturae indulgentiam, quae vestiens ab ortu animalia, quippe minus, vt sibi consulerent, instructa, nobis in incun-

tale diadema Alexandro M. tribuit, quo ille vulnus in fronte Lyfimachi inopia fasciae obligauit. Possis huc referre coronam Agesilao inter alia munera ab Aegyptiis oblatam, vt ex Theopompo refert Athenaeus deipnos. L. XV. C. 6. p. m. 676 C. & ex Theophrasto Phluravebus addit, illum delectatum corona tali a Rege in abitu petiisse eam & accepisse in vir. Agesil. Op. T. I. p. 617 A. Habebant etiam sacerdotes Aegypti pappos pro calcis, hinc apostatae Tertullianus obiecit pedes molli pappo redemptos.

f) l. c. p. m. 86, vbi plura de vsu papyri ad vestiendum.

g) L. III. 98. p. m. 199. illa vero papyrus in chartae vsu non seruiit.

h) Geogr. L. XI. p. m. 781. B. τὰς τῶν δειδραῶν φλογὲς ἀμπεχόντα.

i) Hist. plant. L. VII. C. 13. p. m. 149.

k) Plinius H. N. L. 24. C. 12. p. m. 343 vestes ait inde in Oriente fieri bombycinius similes. Isidorus I. XVII. C. 9 eiusdem vestis meminit, sed male acantho herbae Aegypti tribuit,

dissimula varietate delectum permisit, & in scrutando ingenium exer-
 cuit. Quodsi deflectere hoc scrutinium sub ipso successu ad luxum
 coepit, non ea munificae Naturae culpa est, nec haec, quod va-
 riatam infinitis modis vestium formam magis adhuc luxus ille in-
 quinauerit. Hic enim quantus inter se hominum dissensus est,
 quanta circa ipsius decori leges semel stabilitas inconstantia! quam
 sumide perpetuum illum innouandi pruritus cura valetudinis inter-
 pellare audet! Poterat cultiorum populorum exemplum aliis minus
 cultis praebere normam, quam sequerentur; at nulla gens tam
 barbara est, quae non ipsa cognoscere, quae suis vrbibus hic congru-
 unt, & distincto ab aliis vestitu suum iactare ingenium malit.
 Omitto ipsa inter se civium dissidia & aemulas ad noua indies ex-
 cogitanda curas. Amabilis est magnarum gentium, vt *Graecarum*
 & *Romanarum* memoria, quae certe diu in necessariis & vere
 vtilibus, etiam inter incrementa fortunae, persisterunt, haud con-
 sectatae multum tenere ornamenta. Palliata *Graecia* fuit a), to-
 gata *Roma*, illa crepidas cum pallio, haec calceos cum toga con-
 iunxit, vtraque sensim vel sub pallio vel toga tunicas admisit, sim-
 plices pariter, vt sola exterior integumenti facies vtrasque gentes di-
 stingeret. Placet in toga illa, quam gestare nemo nisi cuius
Romanus ius habuit b), re tamen exili & extra inuidiam posita, si-
 gere per momentum oculos. Illa rotunda, clausa, vno iniectu cor-
 pus obuoluens, & superne si imbres & tempestates suaderent, re-
 uoluta, caput, alioquin nudum, cooperiens in vsu tam communi fuit,
 vt ab initio, in pace & bello c), die & noctu, domi & foris; plebi
 &

a) de qua & modo gestandi *νοσμίος*, vide, si placet, *Off. Ferrar. de re vestiari.* P. II. L. 4. C. 5. p. 142.

b) *Valer. Maxim.* L. II. C. 2. c. not. *Thys.* p. 141. Non alii vbi nisi ex don opopuli Romani vel imitatione.

c) in acie & praelio antiquitus togae erant, quarum militibus distributa- rum passim *Linus* meminit. Breui tamen togae vsus, vt folius pacis esset, sago, chlamydis, paludamentis cessit in bello. Erat sago a *Gallis*, at hoc manicatum ac sibilatum, *Romanis* apertum nec sibilatum fuit.

& primoribus, viris & feminis, donec hae suas d) sibi stolas vindicarent, seruiret. Nec exui haec toga nisi cum libertate Romana sub ortu Caesarum coepit: quin & tunc Augustus ciues iam pullatos cernens, nam huius coloris lacernae in togarum locum successerant, restituere togatam Romam contendit, & in circo ac foro togatos conuenire ciues per aediles edixit, Hadrianus e) etiam senatoribus & equitibus ius togae renouauit. Certe stetit toga, cum maxima Romani nominis reuerentia esset, & licet tunc quidem sub ea cito satis tunicae admitterentur, hae tamen pariter simplicissimae erant, substrictae, breues, nec sine probro manicatae f). Neque redargui luxus potuit, cum sensim pro nobilium ordinum aliquo discrimine clauus purpurei & aurei accederent. Illi segmenta erant panni purpurei, ad formam, quam capita clauorum habent, rotundam, nunc latiora nunc angustiora, circa pectus insuta vel innexa tunicae, vnde nomen vestis laticlaviae senatorum & angusticlaviae equitum natum est g). Nec censuram meruit nobilioris iuuentutis praetexta ad limbum togae purpura, gestata a puellis, donec nubarent, a pueris donec annum aetatis XV ingressi & in forum deducti viris adscriberentur, & iam puram togam induerent. Ne dicam de patagiis mulierum, quae clauos aureos vocant, iustius fascias, ad summam stolae muliebris oram positas. Post bella

d) Sueton. in vit. Augusti. C. 40. p. m. 511.

e) Spartian. in vit. Adrian. C. 23. Mansit aliquis togarum vsus, in officio salutantium, in iudiciis & apud eos, qui causas perorabant, ne de ipsis imperatoribus dicam.

f) simplex diu tunica, mox duplex fuit, interior subucula dicta. Quaternis vsus est hieme, quia frigus non tulit, Augustus. v. Suer. ib. C. 82. p. 415. Manicatas vt homini delicato obicit P. Africanus P. Sulpit. Gallo. v. A. Gell. noft. Att. L. 7. C. 12. p. m. 403.

g) talis vestis angusticlauia erat ipsi Agrippae & Maecenati, quippe equitibus, licet Augusti familiarissimis. Hic quoque ob equestrem ornam non nisi clauo moderate lato vsus est, vt colligere licet, in vit. I. c. C. 73. p. 394. Cum iuribus senatorum in latum clauum venisse Marcialis factum Gelliae notat, L. V. Epigr. 47. p. m. 168. nubere velle negat nisi lato Gellia clauo.

bella demum ciuilia sensum illum pudoris & honestatis, sub fide & attentione censorum quasi inquilinum, excussit barbara libertas, & Roma vt continentiae olim exemplum ita profusissimae iam libidinis fuit, cui inter immensos sumtus purpura & aurum, togae conchylatae, pictae, palmatae, undulatae, phryxianae & nouae mox vestimentorum formae, quarum nomina in tanta copia aegre definitas, seruiuerunt. Vnum nobis & praecipuum restat, metiri propius ad legem valetudinis, quae pronidi vestitus cura requirit.

§. XI.

Qui decore & sine sordibus vestiuntur, vt praecipuum laudem merentur, ita munditiam vestimenti inter prima valetudinis praefidia refero. Bene ARETAEVS, dum mundam vestem commendat, sordida, inquit, cuti mordacia sunt *a*). Cauendum est, ne quod nos tegit, lqualore obruat potius corpus & nouas in se offensae causas fuscipiat, quam fotu suo defendat. In vita inprimis exercitata, in qua largius perspirat corpus, haeret halituosum & figitur in illo, quod nos ambit, nec facile sine noxa vel redundat vel propagatur. Conuenit igitur crebro mutare vestem, non quidem vt Nero *b*), qui nullam bis induit: nam talis praeter probrium vanitatis partium rigidularum adhuc asperitudine nondum satis nisi sub diuturniori vsu functionibus corporis se accommodat; sed quod fas sit, gestatam aliquot diebus vestem, perflanti aeri & siccanti exponere, & quidquid impuri haeret, excutere, vt mundior iterum fruaris. *Lycurgi* praeeptum, adolescentes non nisi vna veste per totum annum vti debere, simplicioris magis & durioris vitae legibus quam bonae valetudinis congruit. Poterat vero illas etiam sub mutata veste vindicare. Fortassis HIPPOCRATIS au-

a) ὀδὸν ἰσθμῶν τῶν ἄκρων, vocat *morb. diut. L. II. C. 13. E.* Ed. Boerh. p. 135. valet maxime in morbis, vbi vix cutis prae pruritu interiori tunicam sustinet, vt de morbo crasso *Hippocrates* habet de *int. affe.* S. II. v. 391. *Op. T. II. p. 244. XXXIX, 10.*

b) *Suet. in vir. Ner. C. 30.*

toritas suadet, vt illam nonnihil sententiam limitemus. Is enim mundas hieme vestes, sordidas & oleo imbutas *c)* aestate praefert; an quod hae leuamentum caloris, illae frigoris promittant? Dissentiens ab eo *GALENVS d)*, quis, inquit, tam spurce vestiri velit, idque aestate, cum etiam vestes oleo infectae, licet primo tactu frigidiores, sensim plus calefaciant? At *PROSP. MARTIANVS e)* in his *Galenum* ratiocinatione magis quam experientia niti arguit, & vim illam, quae ab oleo mollit, humectat, refrigerat, probans pro tuendo *Hippocrate* ad *Italos* suos prouocat, qui oleo inunctis sub aestiuo calore chirothecis contra sudores manus suas muniunt. Possunt ista sub calidiori coelo & intensiori illius aetui exercitio locum habere, vnde & tunc crebrior aestiuu balnei vsus fuit, nec olei tantum hic adhibitum suspicor cum *Mariano*, quod nimis perfunderet cutem & poros obstrueret, nec inunctam facile nisi interiorem tunicam, quam renouare & permutare crebro licuit. Inanis tamen querela est, mundam vestem siccare nimis & humidum corporis euocare, cum sub decenti fotu nihil quam naturalis & salutaris perspirationis beneficium tneatur. Iustissima igitur munditiei cura incumbit, nec multum absum illas etiam vestes pro immundis agnoscere, quae semper odoriamenti aliquid tanquam thecae in pharmacopoliis spirant. Certum est, oleis, balsamis, vnguentis odoratis nec gratiam suam nec verum salubritatis momentum deesse, quo sub tempestiuo vsu partibus siccis, rigidis, torpidis mollietatem, flexilitatem, vigorem contiliant. At vestes his
im-

c) ἰματῖα ἐλασιπνῆα *Hipp. de salubr. diet. Op. T. I. p. 629. III. §.* His nixus *Fr. Baco de Verulunio in bist. vit. & mort. Op. p. m. 537. 17. §.* suadet, qui longacui fieri velint, singulis auroris oleo cum pauillo salis & croci ex lana aut molli spongia inficere cutem. Factum est apud antiquos post balnea, sine his suadet *Baco*.

d) *Comment. in l. c. Op. T. II. p. 41. A.* etiam mundae densi contextus refrigerant.

e) *Comm. in Hipp. p. m. 22* mundas, quia siccant, negat aridis aestiuo calore conuenire.

imbutas circumferre, in quibus post dissipatos fugaces spiritus hæret & figitur, quod sipat & in corruptionem tendit, non vacat damno. Nec medici interdum impune secum circumferunt delibutas unguentis illis corporis & vestium partes, chirothecas ambratas, lintea florum fragrantium vt rosarum halitu infecta, vel etiam in pera gestant spiritus illos aromaticos concentratos, quibus sibi videntur, si qua aegris, quos adeunt, deliquia imminet, statim opitulari posse. Accidit non semel, vt in ipsis sanis ex improviso nata sint sub tali accessu deliquia, plus vero mali acciderit asthmaticis, colicis, hæmorrhagiæ vel cephalææ obnoxiiis, maxime quibus mobile & inbecillum est æruorum genus, hysteriis,

hy-

f) Odores olim ex oleis, unguentis, balsamis in magno pretio erant, quibus vincti sacerdotes regesque, perfusa in conuiujs capita, inno vestes. *Psalm. XLV. 9. Cant. Canticor. IV. 11.* Quid quod *Hippocrates de medico Op. T. I. p. 44. l. 11* probet gratiam captare apud vulgus decoro ornatu & odoratis unguentis *χρισμάτων ἐνδόμοις*. Id tamen fieri vult *ἀνοπίτως πρὸς πάντας*, quo luculenter excludit, quidquid suspecti & fragrantioris odoris est, & semper hic simul spectanda ab eo inculcata medicis *καθαρίστis* mundities *de orn. decor. Op. T. I. p. 55. V. 12.* Bene est, quod acui mollities passillos ore volutans odoratos, pulueres moschatos cum fragrante unguento capillis adspersens, & nimis olim consecrata delicias odorum, quippe edocta crebris experimentis, quid noxæ vehat, cauere magis hodie didicerit. Legenda in his *diff. ill. Trilleri de morte subita ex nimio odore violarum Viueb. 1762*, cui simile a rosis contigisse in prægnante, quæ hinc abortiens periit, *Alph. Kbon* recenset in *Misc. N. C. O. III. A. 5 & 6. O. 80. p. 153*, vbi & *Card. Carafæ* meminit hos flores adeo metuentis, vt quo tempore per annum florent, palatio inclusus omnes arceri per vigiles iuberet, quibus negotii aliquid cum rosis esset. Fufus illa *ill. Trillerus*, cui quidquid florum & elegantiarum in omni antiquitatis campo est, vno velut obtutu occurrit, inter selectas omnia acui obseruationes, & qui quam latentes illi vehementesque odorum fluctus æra inundantes neruos cerebrumque concutunt, acute explicat. §. 18 p. 24. Non inconcinne *Valsalua* dixit primum aeris interpretem cerebrum esse, qui proxime duram, materiam attingit.

hypochondriacis & aliis in spatios procliuoribus, vbi saepius mi-
 rifice sopiti morbi, recruduit furor. Quin odoramentum non insuaue
 ex ipso sinu morbi maligni & contagiosi ortum est. Pests, quid
 vero illa virulentius? odores aliquando sub initio pompram vel flo-
 rum maiialium sparsisse legimus (g). Attentus valde ad haec, quae
 in peste nocent, ISBR, DIEMERBROECK h) notat etiam suaues
 fustius ex syracc, labdano, benzoino, caryophyllis similibusque
 plurimum in ea nocuisse. Verum hic non sola odora moror, sed
 omnem contagii fomitem in veste, quae inde immunda euadit,
 frequentem, & venena etiam, quibus ipse homo non inficitur, ad
 animalia ei obnoxia transferentem, vt de bubulco L. M. LANC I-
 SIVS i) habet, qui cum morbofo armento operam dedulit, pras-
 sepe aliud ingressus, vbi optime valentes boues stabulabantur, trans-
 lato cum veste bouillas hui contagio omnes, corruptit. Proba-
 mus impense monitum laudati DIEMERBROECK k), qui ideo
 in peste mundam & nitidam, vestem, vt tenuem sericeam, com-
 mendat, crassas laneas, in quibus plus noxae figitur, damnat. Sunt,
 qui ideo lintea laudant, mundanda facilius & renouanda, quaeque
 minimum vitii trahunt l). Neque enim attentionem aueretur in-
 di-

- g) v. Fr. Baco de Verul. Hist. nar. Cent. X. Op. p. m. 350 n. 912.
- h) de peste L. II. C. V. Op. p. m. 170.
- i) de bouilla peste P. III. §. 12. p. m. 144.
- k) de peste L. II. C. 6. p. m. 181 ex serico tenui vel vndulato requirit
 vestem, vel si opus lanea aut bombycina, certe crassiorein plus
 sordium imbibentem cauere iubet. §. 17. p. 191. Repetit verba ex
 Masfl. antic. epid. C. 24. vt oleum ignis sic lana huius veneri nu-
 trimentum est. Notat Herin. Follinus amid. Ann. C. 3. pestem vrbis
 Syracusis vehementius in platea lapideis fauisse. Sub pelliceis
 vestibus in peste Veneta plurimi medici occubuerunt teste Hier.
 Mercuriali de peste. C. 22.
- l) Jac. Keil in medic. Stat. Brit. p. 20 notat, attractionem vestium
 esse iuratione composita ponderum & superficiorum, nullas plus
 attrahere quam ex coriois pasciende, quae ex anim. libus quam
 vegetabilibus confectae sunt, minime ex vestibus attrahere linteas.

dicium *Heliogabali* m), qui mendicorum esse censuit, lotis linteis uti, neque nimis mouent medicae obseruationes, quae in peste recens mundata lintea exitium infectis attulisse testantur. Praeterea enim, quod parum in peste sit, quod certam salutem promittit, & hinc, si quid in usu fefellit, non statim culpae reum haberi debeat, fateri etiam cogimur, in tali morbo, ubi salubrius nihil fuit quam perennis per totum diem sudor, fieri facile posse, ut hoc acquabile exhalantis cutis & follicite sustentandum beneficium turbet iniectum etiam iusti teporis indusium sub mutato corporis situ. Neque negandum est, habere aliquando recens lota indusia ex saponis lixiuio aliquid in his morbis nocentissimi recrementi. Notauit *Diemerbroek* n), in aedibus, quas nondum pestis ingressa fuit, cum linteamina sordida aqua & saponis lauantur, eo die vel postridie aliquot incolas domus peste correptos esse, simulque fassos, aquae saponatae foetorem, cum corripentur, se primum sensisse: adeo potuit pestilentiale in aere mialma vim inde deleteriam protinus suscipere. Nihil excuso immunditiam lintei, quo instrato lectulis infectoque virus venereum serpsit, nec impune fuit, nouacula, quae barbam rasit, eo abstergere. At lana mundatur longe aegrius & noxam suscipit tenacius o), cumque ipsas oues toties scabies

m) *Lamprid. in vit. Heliogab. C. 26. p. m. 495.*

n) *Isbr. Diemerbr. de peste L. II. C. 3. §. 6. p. 148* ipsum linum, dum praeparatur, pestilentem aeraem valetudini aduersam spirare turba auctorum testatur. Hinc multis locis lege cautum est, non macerare linum, ubi pecudum greges & armenta aquantur. Conscitit sub pleniori examine, certam noxam esse tantum in aqua deside & palustri, non iugiter fluente. v. *I. M. Lancis. de palud. effluu. L. I. P. I. C. 8. p. m. 27.*

o) cito cutis sub lana madet & inquinatur. Tali indusio, qui se fouent, continuum sibi sudationem, morbum diabetae non ab similem nec minus grauem, sibi accessere & *Cheynaeus* monet de *infirm. sanit. tuend. C. 7. §. 8. p. m. 216.* Superius *Fr. Baconem de Verul. Op. p. m. 535* citauimus, qui lino quidem lanam praetulit ut victuosam magis, vnde odorata citius virtutem inter lintea quam lanca perderent; sed ob id ipsum coarguo hic lanam, quae halitus etiam nocentissimos facilius suscipit & arctius tenet, & aegrius dimittit,

bies occupat, mirum non est, opifices in lana, & passim tota loca, quae in hoc opere versantur, epidemica scabie, nisi probe sibi prospiciant, laborare. Tristis haereditas est vestis ab iis relicta, qui morbis chronicis defuncti sunt. Fuit, cui podagricus lectulum & vestimenta sua reliquit, quibus ille laetus lubenterque usus ante elapsum annum podagra ac chiragra, malis antea prorsus incognitis, adfingi coepit. Crebra experientia constat a phtisicis & tabidis transisse hac via morbum ad alios, a quibus ille metus multum absuit. Frequentes *Italici* sunt haemorrhoides coecae contagiosae, tum aliquando notatae, cum ephippio per aliquot horas infideret sanus, cui insedit non multum ante infectus. Hinc experti habent sollicitam ephippii curam. Sed de his passim multi.

§. XII.

Curam munditiei praemisimus curae arcendi frigoris & aestus. Munda enim vestis ex quacunque materia ad quamcunque formam contexta iam partem illius tutelae complectitur, reliquam sub parva attentione ad insigniores aeris ambientis vicissitudines facile dirigit. E superius dictis eluxit satis, non inimico sed salutari soto, quidquid huius aeris est, nobis circumfundi, cui, inprimis inquinati, etiam sub parvo tegmine, a teneris insuescunt, & hinc, barbari licet, iactata in patriam suam probra, tanquam asperam tristem inopem terram, inique ferunt. Fas est, ut omnes ad alternas illas aestivi caloris & hiemalis frigoris vices, gradusque intermedios atenti, vbiuis diuinae providentiae manum, inter haec quoque species duriora, valetudini suae amicum venerentur. Probe HIPPOCRATES ^{a)} negat, valere & fructus ferre arborem posse, quae frigora suo tempore non sensit, & sapienter hinc concludit, temperatum subire frigus etiam homini bonum esse, *χειμῶν ἕδον ἐν τῷ ἀνθρῶπινῳ*. Fallimur, si sub perpetuo lenocinio aurae, qua bande aspirat, melius nobis consultum fuisse credimus. Fons, ex quo mal-

a) de diet. III. Op. T. I. p. 245. V.

multa in valetudinem nostram commoda redundant, latet in illa vicissitudine. Saepe praestat iis, quae primum cum aliquo molestiae sensu ingruunt, adfueri, saepe lenire, vel evitare licet, & ipso animalium exemplo, quod imitemur, iuuat edoceri. Quam Naturam vestit, ut lana abundet per hiemem, haec vere sub calidiori caedit coelo, cum iam tanto tegmine opus non sit: succrescit deinde noua, & circa autumnum vberior, necessarias contra frigus hiemale vindicias restituit. Quantillum attentionis requiritur, ut & nobis crassiora ac densiora hieme, leuiora & tenuiora tegumenta aestate conuenire, & in istis ab uno ad alterum gradibus transendum esse intelligamus? Queritur, an non sufficiat, semper vestiri leuiter? G. CHEYNÆVS *b)* morem Germanorum ad hiemalis vestimenti vsum cito redeuntium commemorans, addit eum potatoribus conuenire, quibus sic sudor commode manat. Ipse manult, sobrios variis coeli iniuriis ferendis mature adfuescere, & leuiter vestitu hiemem aequae quam aestatem transigere: quin tanto firmiores air suae insulae incolae esse, quanto tenuius de die vestiuntur, & quanto leuioribus noctu stragulis cooperiuntur. Nec male videtur submonuisse IAC. KEILL *c)*, multa & grauia tegumenta intendere nimis perspirationem, fibras vasorum mollire & macerare, viresque labefacere, cum satis sit oscula excretoriorum in cute vasorum non inter nimia dispendia hiare. Id vero quomodo enim doctrina SANCTORII *d)* conciliabimus, qui nulla,

b) de infirmor. sanit. tuend. C. 7. p. m. 215-218.

c) in med. stat. Brit. cui similia habet F. Baco de Verul. in hist. vit. & mori. Op. p. m. 541, monet soluere vires tum in corpore tum lecto vestes nimias.

d) Med. stat. S. II. aph. 46. & paulo post aph. 50. Nec dissentit Hippocrates, qui vestitu crasso vitare iubet mutationes frigorum ac teporis, dum per autumnum ad hiemem accedis. de diet. III. Op. T. I. p. 247. XI. 3. Iac. Keill. l. c. p. 10 in Tab. II. ita direxit mutationem vestis, ut tenuior quidem iam die IV. Martii sumeretur, ad sub eo indusium pannem cuti proximum, hoc die XX. Maii, poneretur.

inquit, ægritudine autumnò vexaberis, si frigus tunc superueniens te vestibus probe munitum reperit. Praefagit vero febres aestate, graues defluxiones hieme iis, qui in fine veris se praemature vestibus spoliant, & autumnò tarde induunt. Ipse THOM. SYDENHAME) suos semper familiares cohortatus, ne mutarent vestes hie- males nisi mense vno ante solstitium aestiuum, haud veretur ex huius regulæ neglectu, quo quis praemature vestes illas abiicit, vel ab exercitio incallescens se frigori incautius exponit, maiorem stragem ominari quam a peste, gladio & fame simul. VIT. RIEDLINVS f) viri meminit, qui quadragenario maior per aestatem loca umbrosa & vento peruia sub veste ex serico captans, nec adu- to iam autumnò loca illa aut vestes mutans, calores sine febre quid- em, at vrentissimos, cum dispnoea sensit & acerrima deiectione al- tina. Quae damna cum redundantis intro acris materiae perspira- bilis esse cognouisset *Riedlinus*, per sudores mutatis locis & vesti- bus coortos liberauit hominem. Sane haud temere priuandi su- mus solitae perspirationis beneficio. Pauci omnino homines sunt, qui durae ac variae vitae adfecti hac cautione non egent, licet opta- bile sit, plures esse. Neque enim frigus intercipit statim benefi- cium perspirationis, si corpus modice & pro necessitate tectum praesidio exercitatae vitae fruatur. Multum interesse arbitror, vt in tanta vitae & casuum humanorum varietate, non extremis qui- dem, quos vitare decet, at magnis tamen frigoris & aestus gradi- bus conciliemur, eosque facile, vel certe mitius, ferè ipso vsu edoceamur. Palam est, vegetiores plerumque esse, quibus fortu- na vestium adparatum negauit, quam quibus copiam earum & de- lectum indulfit. Hos queri statim audies, si ab amabili tepore aura leui- ter deficiat, vt mollioris vitae matronas, quae toto capite obuolu- tae, si aura adflat, paruo tantum discrimine ab ea, quae in deliciis est, mox incidunt in dolores capitis, febriculas, fufurros aurium, ca-
tarr-

e) Op. S. VI. C. 1. p. m. 258.

f) *lin. med.*, A. 1698. Nov. O. 5. p. 918.

tarrhos, & quidquid satellitii est, quod inconsultae consuetudinis errores comitatur. Et hoc quidem hominum genus, in aetate inprimis prouectiori, ubi robur solidorum fatiscit, non impune audet mutare vitae suae rationes; tutius harum sibi familiarem legem, sub qua sola valet, conlectari pergit, licet inter perpetuos, dum noua ingruunt legi illi dissona, valetudinis scopulos. In aetate minus prouecta non plane nullum est in cauta correctione praesidium, quo reuocari a priscis vitae erroribus, qui adulti medelam respuunt, per lentiores gradus potest. Cauta requirimus molimina, & sub fauente tempestate, non ut statim, quod quis tolerare possit, in gelidissima hieme vel feruentissima aestate experiri incipiat, sed paruas intermedii temporis offensas, quas paulo ante non tulit, sub tenuiori vestitu ferre discat, ad maiores ferendas lento & titubante pede progressurus. In tenera aetate, modo non nimis materna sollicitudo interpellat, promptum est stabilire leges, quae liberant a metu ingruentium aeris tempestatum, ad quas maxima pars hominum mollius educata trepidat. *Germani* rubentem a matre infantem feruente aqua vel frigida lauabant, sic etiam exploraturi, foetus an legitimus esset *g*)? Inprimis praestat parum velare partes, quae maxime in commercio cum rebus externis occupantur. Tegmen capiti perexiguum sufficit, & vix aliud quam Natura dedit, in quo diu *Roma* & *Graecia* adquieuit. *Celsus h*) etiam infirmum caput vetat veste velare, & nihil ei magis censet prodesse quam aquam frigidam, hinc largo canali quotidie per aestatem suadet caput aliquamdiu subicere, sique totum corpus refrigerari non sustinet, illud tamen frigida perfundere. Plus velamenti extremi pedes requirunt, ad quos ob languentem in

iis

g) *Nascentes explorat gurgite Rhemus*, inquit *Claudius L. II. in Rufin. V. v. 112. p. m. 50.*

h) *de medic. L. I. C. 4. p. m. 34, 35.* *Helmontius* caput suum, quod featurientis ante aeres suas fontis canali quotidie subiecit, in senio adhuc validum sensit.

iis humorum circuitum calor a fonte cordis acrius diffunditur. At & nudipedes exercitatorum pedum ministeria vindicant. Sequitur, a puero firmatis duratisque leuiorem vestitum secundum *G. Cheynacum*, at mollioribus & valetudinariis crassiorem a primo autumnii tempore ad vltimum veris, secundum *Sydenhamum*, magis conuenire. Tutius hoc consilium est, alterum, si mature aufcultamus, salubrius. Facile hinc patet, cur plurimae corporis partes nudatae in aliis multum statim incommodi, in aliis nihil pariant? cur per aestatem multi in aprico commode versentur, alii non sine galero stramineo vel simili, quin cephalgia laborant? cur in quiete nihil fere, in motu plurimum crassa & multiplex vestis pariat molestiae? cur vestitus nigri vel albi coloris plus vel minus exalesciat? & alia. Ceterum nec haec quidem constans est regula, cum fotu maiori opus sit hieme, ne corpus frigoris noxas admittat, & minori aestate, ne diffuset sudore, ibi vestes pelliceas, laneas, gossypinas conuenire, hic sericas potius lineasque. Ne enim repetam, quae de discriminae corporum dixi dissimili fotu egentium, hodie ars ex singulorum varia vel praeparatione vel miscela nihil fere non singulis temporibus accommodat. Ita in vsum hiemis fericum villutum est ex filis serici seu liciis scissis tuis & villosis redditis, dictum recentioribus Graecis *ἑλάμυρος*, vnde latinum examentum, sametum, vulgo *Sammeti*. Nec tenuior tela lanea vel gossypina, & subtilior pannorum textura minus aestiuis vsibus feruit.

§. XIII.

- d) *Kilianus* nomen a *Sannitiibus* petit, a quibus fericum ita praeparatum sit. Certe in *Italia*, vt apud *Genueses* antiqua illa fabrica fuit. Maior tamen est cum dicta graeca voce affinitas, quae licet sex fila numeret, discrimen tamen numeri non mutat rem nec hodie nomen. Notabilis illud est, ex filis seu liciis variis telam nasci nunc pro vsu hiemis nunc aestatis congruentiorem, quamuis ex re vna petitam. Habemus a paucioribus filis serici sub nomine lineo scissis, tuis & rudiis villosis, quod hiemi pariter feruit sub nomine *Plüsch*, gall. *Pelouche*. Belgis nota vox similis *saemisch* a corio pilis ademris mollito, Conf. *L. G. Wachteri glossar. Germ. p. 1354.*

§. XIII.

Tertium in probo vestiu momentum est; vt ille liberas facilesque corporis functiones nulla culpa sua impediatur: impedit vero vel laxior vel adstrictior. Laxior parum coercet & in officio continet partes, quas fufe ambit, nec actionem solidorum in contenta, quae externo praesidio multum egent, decenter sustentat. Nixus in actione musculorum cum sine tumore partium non sit, opus est, vt vim internam, saepe distendentem nimis, vis externa cohibeat & moderetur, vnde omni aeuo fasciae & cingula corpori iniecta sunt. Certe in debilibus, laxis, herniosis, oedematosis leucophlegmaticis, ne valetudo in deterius ruat, externo illo fulcimento crebrius opus est. In reliquis dissoluti animi iudicium habetur, solutam, fluxam, pendulam vestem gestare, quae corpori dubia quasi fide adhaeret. Ita *Romani* indecens & probrosam iudicauerunt, cinctos non esse, & discincti sunt pro imbellibus & effeminatis habiti, quod inter alia vitia *Neroni* *DIO* tribuit *a)*. At vereor, ne maior longe eorum numerus sit, quibus arctior vestis, licet specie elegantior, plus noxae adfert. Hanc crebro experientur feminae sub tali veste rubentes facie ac capite dolentem, ea exuta ad tempus liberae, quae tamen toties monitae causam, quam amant, arguere & cauere nimis sero discunt. At necesse est compressis exterius venis sanguinem intro per arterias vrgeri, harumque orificiis, distendendo vel dilatatis vel etiam ruptis, sputum non raro aut mictum cruentum, imo grauiora mala nasci. Fuit puella succinctius, id est, elegantius vestita, quae ab epulis nocturnis saltans impensius cecidit apoplectica. Non tantum fas est metuerò hic sibi feminas hystericas, vel viros hypochondriacos & asthmaticos, sed homines etiam externa specie sanissimos, agiles & sub iuuenili plethora nihil angustioris integumenti inter maiora exercitia ferentes. Notatum a pluribus est, sanatam haemoptoen recurr-

a) vocat *ἀλοεὺς χιτῶνας* in *hist. Rom. L. 63. p. m. 1096*. Ipse *Jul. Caesar* cum fluxiorem cinctum haberet, iussit *Sylla* ab illo tam male praecincto cauere. *Sueton. in vit. Caes. C. 45. p. m. 107.*

duisse ab induta iterum arctiori veste, quam cauere omnes sollicite debent, qui sanguinem spuunt vel mingunt. Vincula tibialibus supra genu striccius iniecta pedes non modo oedematofos a represso sanguinis venosi reditu, sed & aliquando in ebris, quos nullus indigentiae sensus admonuit, cum haud laxarentur per frigidam noctem, qua in panimento decubuerunt, gangraenosos reddidisse nobis constat. Quod duriusculi corii ocreae circa pedum digitos attritu suo inflammant & exulcerent; quod angustiora calceamenta sub sua compressione molestos callos pariant, elegantiae studiosis etiam magis familiares; quod ipsi pilei durius & constantius fronti impressi excrescentias quasi cornutas, quas refecare vel delere oportuit, produxerint, crebrae obseruationis fide non vacat. Refero huc collaria, quae quia non decore satis haerent laxius, quorundam collum & venas iugulares sic stringunt, vt ob compressas languinis a cerebro restui vias facies tumeat, caput laboret, & docente RICH. LOWERO^b) mirabiles secretionum turbae oriuntur. Nolim alia prosequi, cum, quae ad haec & antecedentia spectant, possint adhuc leuiter in aestimando idoneo vestitu per aetatum gradus considerari.

§. XIV.

Primam aetatem solis fasciis tuemur, ne vis externa quaecunque irruens tam tenellum corpus, quod parum iniuriarum ferre potest, grauiori contactu suo laedat. Sed absit, tam arcte stringant haec fasciae, vt primis functionum tentaminibus, licet aliquatenus moderandis, vim inferant, & haec illata sensum varia partium ministeria, vt musculorum externae auris, aboleant, ipsi etiam incremento corporis, quod in tam celeri progressu liberam nutritii humoris, per patientiores vias ad omnia corporis puncta distribuendi,

^b) de corde C. II. p. m. 123. vbi ligatura pressis in cane iugularibus, salua ex ore tanquam a mercurio & copiosae lacrymae fluxerunt, omniaque vsque ad suffocationem supra ligaturam intumuerunt.

di, transitum exigit, officiant. Tutius est infantem, quamvis etiam citius ferat aliqua externi aeris incommoda, primis mensibus domi contineri, & sub leni tegumentorum calore in illa virium penuria refoueri, quam incaute statim aeri extra domum, nisi luculenter blando, sereno, aestiuo exponi. Pueri confirmatis non nihil viribus in motum proniores, nec simili iam quiete nec fotu egentes, ad experimenta virium suarum cito at per gradus admittantur, ne partium mouendarum flexilitas, nutui voluntatis morigerata, in torporem aliquem per moram degeneret. Fas est, ut illi coelo, illis aeris vicissitudinibus, quarum ineuitabile in vita commercium intercedit, cerea & ad quaelibet fingi apta aetas sub impulsu Naturae, quae nihil sinistra docet, caute at nec lente nimis adfuescat. Videas agricolarum filios male vestitos ad robur quoddam, quod primis saepe annis modicas tempestatum iniurias commode sustinet, sub constantioris valetudinis fide eniti, languescere e contrario molliter educatos, & nihil ferre insoliti. Haec ratio priscae consuetudinis fuit, qua pueri in gymnasiis nudi exercebantur, ut ferre aeris inclementiam toto corpore discerent. Huius enim non quasdam tantum partes leuiter durari sufficit, reliquis in mollitie sua & debilitate faciliorem morbi fomitem & sedem quasi pro decubitu morborum praebentibus. Ad quam normam paruuli aorum nostrorum labores & duritiem vitae consectabantur. Neque vero in hac aetate minor cura requiritur, ut laxiores sint vestes, & ob luculenta eo tempore corporis incrementa nihil in facili functionum exercitio pariant impediementi. Peccant, qui pectora tenellorum nescio ex quo metu gibbosae deformitatis statim thoracibus stringunt. Vix enim gibbosos inter illas gentes reperi-

- ri
- *) Iusta querela est, ex metu frigoris a capite ad calcem instar mutiac obuolui infantem, ligari & inaequaliter stringi, quem sub pressu tam aequabili aquae tepidae in vtro ambientis suspenderat Natura. Mirum non est, deformari tenellas partes, multas in functione sua obliterari, & ab ipso capite in alienam a naturali figuram, ut angulosam, quae fatuorum dicitur, compresso pessimam statim imprimi cerebro diathesin.

ri constat, quibus integumentorum nihil vel parum est. Maioris momenti hoc monitum merito dixeris in ipsa adolescentia, quam crebrae haemorrhagiae sub termino crescentis corporis sequuntur. Nam eadem quam ante, quippe sub simili vigore coctionum, nascitur chyli & sanguinis copia, quae olim diuils non nutriendi solum sed & augendi corporis impendiis dicata nunc solis prioribus seruit, ut mirum videri non possit, quod iam abundat colligiturque, & sub strictiori vestitu introrsum urgetur, per loca saepe inconcinna ruptis vasīs emergere, & hinc stragem in flore aetatis fieri per haemoptyses, phthises & varii generis cachexias, a vasīs oppletis rōptis, exelis, cum consumptione corporis coniunctas. Pars maxima huius moniti puberes & sedentariae vitae vincloque pectore graciles puellas tangit, quae inanem arctioris vestimenti & arundinei corporis elegantiam, maiori certe formae quam valetudinis studio, ambiunt. Thorax per ligulas contractus vim infert costis, sterno, septo, stomacho & vicinis partibus, vnde pallor, anhelitus, palpitatio cordis, vitia coctionum, deliquia animi & alia, quae cessant laxatis vinculis, & licet ab iis iterato iniectis sensim remittere videantur, id tamen bona fide non fit. Crebrae inde oriuntur in primo mensium fluxu difficultates imo & sustentantur: in grauidis maiora incommoda & ipsi abortus ex hoc fonte errorum resulant. Neque vero contra haec praesidium maius est quam in leuiori laxiorique amictu, simulque in vita, quae humorum abundantiam cohibet, sobria & exercitata. Ad virilem & senilem aetatem quod attinet, vltro patet, huic, cum a frigore plus damni metuendum sit, pleniorē a vestitu caloris solum deberi, illi, cui interni caloris satis est, inter maiora corporis exercitia, cauendos sub calidiori vestitu sudores esse, qui corpus exhauriunt & debilitant, & repulsi multiplicem acutorum morborum scenam instruunt. Inter haec quidem vigilantium maxime status oculis hic nostris obuerfatur, fœcili tamen coniectura est, maiorem quoque in dormientibus sub iusto tegmine solum requiri, in quibus laxiora sunt vasa, len-

lentior humorum circuitus, & maior imminet a frigore noxa *h*), Cognitas vbiuis habere oportet, quantum licet, aeris tum solitas per varia anni tempora vicissitudines, tum quae extra ordinem ingruunt, ex virulento saepe, quod suscipit & propagat, miasmate. In homine simul considerandum est, quo fotti, qua tutela contrariam noxam egeat pro diuersa corporis sui temperie & consuetudinibus.

- h*) *Sanctorius med. Stat. S. IV. aph. 12* totam illi libram perspirabilem supprimit ait, qui pedibus & coxis detectis dormit. Pedes enim & coxae, inquit ad haec *Listerius*, quintam circiter totius cutis exhalantis partem constituunt. Idem *Sanctorius l. c. aph. 52* dormientem & vigilantem, male tectos, comparans docet vtriusque perspirationem laedi, sed alterius ob quietem magis. Prouocat *Io. de Gorter p. 471 de perspir. insens.* ad incolas calidarum regionum, vt in *India Orientali*, vbi dum crebro dormiunt corpore nudo, etiam sub dio, incidunt in morbos paralyticis & hydropicis affines. Pori corporis non tecti desantur in calidissimo aere. *Sanctor. S. V. aph. 59.*

ULB Halle

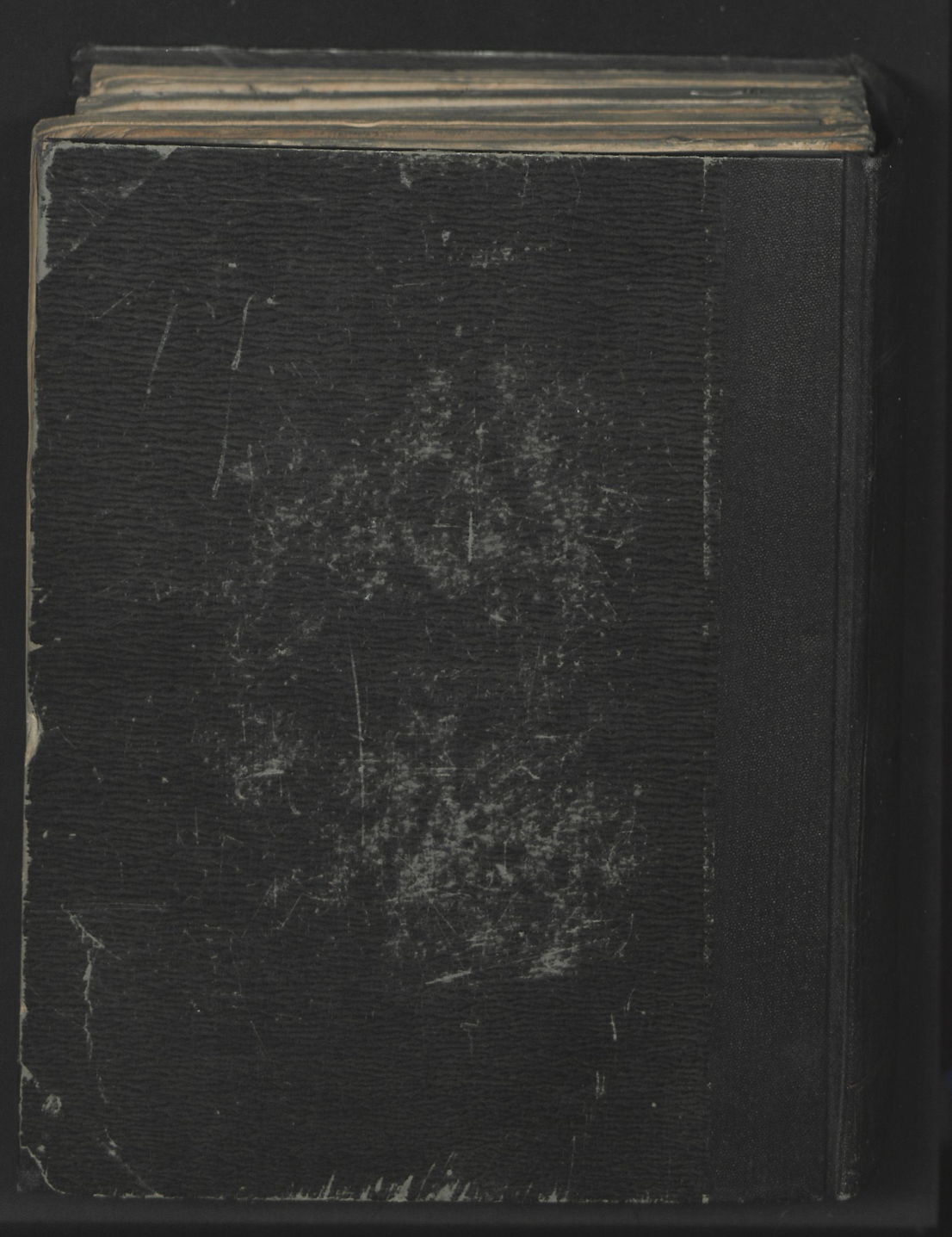
3

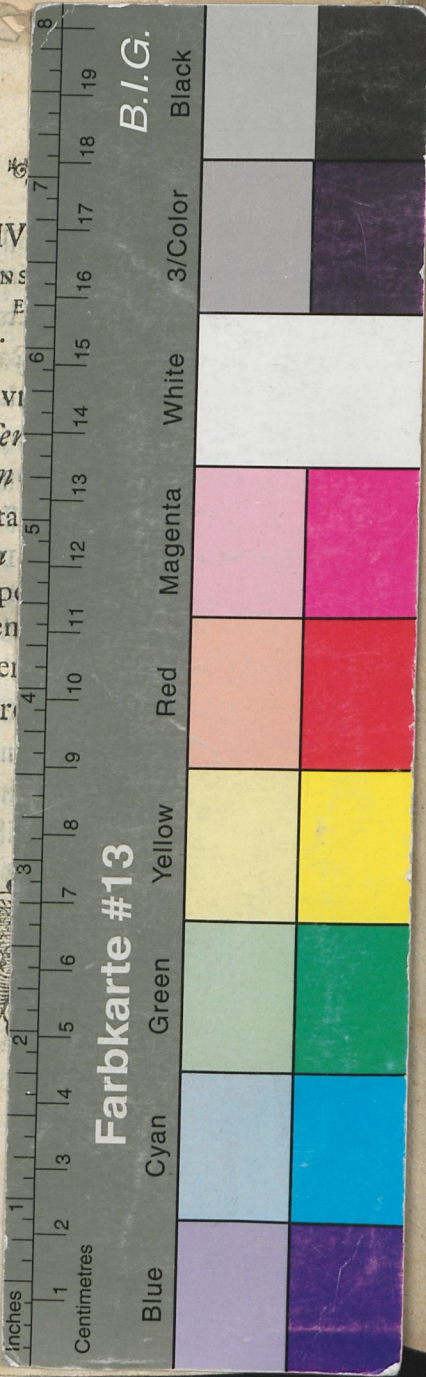
004 327 837

f
56

1763, 5. / 12

VALETUDO
HOMINIS
NVDI ET COOPERTI

FAVENTE DEO
CONSENTIENTE GRATIOSO ORDINE MEDICO
IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA
PRAESIDE
GEORG. GOTTLOB RICHTERO D
CONSILIARIO AVLICO ET ARCHIATRO REGIO
PROFESSORE MEDICINAE PRIMARIO

PRO CONSEQVENDIS SVMMIS IN ARTE HONORIBVS
DIE XXI IVLII A. S. clo Iccc LXIII.
IN AVDITORIO MEDICO
NVNC PRIMVM POST ABITVM HOSTILEM PATENTE
PVBLICAE ERVDITORVM DISQVISIONI SVBIECTA
BEYFVS ANSELMO SCHLOSS
E GENTE HEBRAEA
MOENO FRANCOFVRTENSI.

GOTTINGAE
EX OFFICINA SCHVLTZIANA, curante F. A. ROSENBVSCH
MDCCLXIII.

